

ÜRETİM HATALARININ ORGANİZASYON SORUMLULUĞU BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

Handling Production Defects in the Context of Organizational Responsibility

Dr. İpek B. ALDEMİR TOPRAK*

Öz: Sanayi devriminden itibaren ortaya çıkan teknolojik gelişme ve modernleşme, insanların ihtiyaçlarını çeşitlendirmektedir. Bu çeşitliliğin ise tek kişiden oluşan işletmeler tarafından sağlanması mümkün değildir. Aksine karmaşık üretim süreçlerine hâkim olabilen ve birden fazla çalışanın yer aldığı büyük işletmeler gereklidir. Söz konusu işletmelerde ham madde, araç gereç, makine ve çalışanların sayı veya nitelik itibarıyla yetersizliği ya da organizasyonun gereği gibi kurulmaması, ürünlerin hatalı üretimine yol açar. Hatalı üretilen ürünlerin ise kullanıcı veya üçüncü kişilerin şahıs ya da malvarlığını zarara uğratması çoğu zaman kaçınılmazdır. Özellikle üretim sürecinde yaşanan aksaklıklar, üreticinin işletmesindeki çalışma düzenini zararın doğmasını engelleyecek şekilde koordine etmemesi organizasyon sorumluluğunu ortaya çıkarır. Organizasyon sorumluluğu, büyük işletmelerdeki iş bölümünün, uzmanlaşmanın ve karmaşanın yarattığı tehlikenin gerektirdiği bir sorumluluktur. Tarihsel süreç içerisinde ise organizasyon sorumluluğu, adam çalıştırmanın sorumluluğu temelinde gelişmektedir. Özellikle üretim hatalarının yol açtığı zararların, ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin yürürlüğü öncesinde sözleşmeden doğan sorumluluk ve haksız fiil sorumluluğu bağlamında adilane bir şekilde tazmin edilmemesi, söz konusu dönem için organizasyon sorumluluğunun önemini arttırmaktadır. Zaman içerisinde ürün sorumluluğunun gerek Türk gerekse de Kıta Avrupa'sında yasal bir düzenleme bulmuş olması ise organizasyon sorumluluğunun önemini azaltmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üretim hatası, hatalı ürün, organizasyon sorumluluğu, ürün sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğu, özen borcu

Abstract: Technological development and modernization since the industrial revolution have diversified people's needs. This diversity cannot be achieved by one-person businesses. On the contrary, large enterprises that can master complex production processes and have more than one employee are a necessity. In these enterprises, the inadequacy of raw materials, tools, machinery and employees in terms of number or quality, or the failure to establish the organization properly, leads to faulty production of products. It is often inevitable that defective products will cause damage to the person or property of the user or third parties. In particular, disruptions in the production process, the failure of the manufacturer to coordinate the working order in the enterprise in a way to prevent the occurrence of damage reveals organizational responsibility. Organizational responsibility is a responsibility required by the danger created by the division of labor, specialization and complexity in large enterprises. In the historical process, organizational liability develops on the basis of the liability of the employer. In particular, the fact that the damages caused by production defects were not fairly compensated in the context of contractual liability and tort liability prior to the enactment of the regulations on product liability increases the importance of organizational liability for the period in question. The fact that product liability has found a legal regulation both in Turkey and Continental Europe over time does not diminish the importance of organizational liability.

Keywords: Manufacturing defect, defective product, organization liability, product liability, tort liability, duty of care

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ipekbetuldemir@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0721-3044

Makale Geliş Tarihi: 22.07.2024, Makale Kabul Tarihi: 01.10.2024

GİRİŞ

Nüfusun artmasıyla birlikte ihtiyaçların karşılanma şekli değişmektedir. Öyle ki, beden gücünü esas alan üretim yerini makineye dayalı üretime bırakmaktadır. Böylece Sanayi Devrimi'nden sonra endüstriyel gelişim ile üretim süreci, serileşir ve oldukça karmaşık bir hal alır. Birçok kişinin katılımını da içeren üretim süreci sonunda elde edilen ürün, farklı ülkelerdeki kullanıcılara veya diğer kişilere temas eder. Bunun neticesinde piyasaya sunulan hatalı bir ürün, kişilerin vücut bütünlüğünü veya malvarlığını tehlikeye atar. Söz konusu tehlikeyi ele alan “*ürün sorumluluğu*”, piyasaya sürülen bir ürünün, kişilere ve eşyaya verdiği zarar sebebiyle üreticisinin veya üretici gibi kabul edilenlerin sorumlu tutulmasını ifade eder.¹ Ürün sorumluluğunun yasal düzenlemeye kavuşması zaman almıştır. Bu süreç içerisinde ise hatalı üründen doğan sorumluluk, mahkeme kararlarında ve doktrinde farklı hukukî temellere dayandırılmıştır. Öyle ki, aldığı üründen zarar gören kimse, ilk olarak üreticiye satış sözleşmesi kapsamında başvurabilir. Ancak böylesi bir sorumluluk için zarar gören ile üretici arasında sözleşme ilişkisinin bulunması gerekir. Sözleşme ilişkisinin bulunmadığı durumlar, ilk zamanlar hem Kıta Avrupası² hem de Türk³ Hukuku'nda haksız fiil sorumluluğu kapsamında değerlendirilmiştir. Lakin

¹ Barbara Dauner-Lieb / Werner Langen, Nomos Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch: Schuldrecht, 4. Auflage 2021, NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 281; Wolfgang Hau/ Roman Poseck (Hrsg), BeckOK BGB, 70. Edition, 2024, BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 674; MuKoBGB/Wagner, § 823 Rn. 922; Çiğdem Kırca, Ürün Sorumluluğu, BATİDER, Ankara, 2007, s. 1; Doğukan Arık, Avrupa Ürün Sorumluluğu Direktifi İle Karşılaştırmalı Olarak 7223 Sayılı Ürün Güvenliği Teknik Düzenlemeler Kanunu Uyarınca Ürün Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 6.

² BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 1 Rn. 8; Hans-Joachim Hess, Produktheftpflichtgesetz (PrHG) Bundesgesetz über die Produktheftpflicht vom 18. Juni 1993, SHK - Stämpflis Handkommentar, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage, 2016, SHK PrHG Teil 1, Rn. 1 vd.; Christoph Müller, Obligationenrecht - Allgemeine Bestimmungen - Art. 1-183 OR, CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 4. Auflage, 2023, CHK OR Art. 55, Rn. 27.

³ Seda Baş, “7223 Sayılı Kanun Kapsamında Ürün Sorumluluğu Kavramına Genel Bir Bakış”, TAAD Yıl 13, Sayı 52, Ekim 2022, s. 349-382, s. 355, 363; Tuba Akçura Karaman, Üreticinin Ayıplı Ürünün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, İstanbul, 2008, s. 47; Mehmet Akçal, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde İlaç Üreticisinin Hukukî Sorumluluğu”, 2012/3, Ankara Barosu Dergisi, s. 253-290, s. 266; Erdem Büyüksağış / Kerem Öz, “Tıbbî Ürünlerin Yol Açtığı Zarardan Sorumluluk: Karşılaştırmalı ve Eleştirel Bir Yaklaşım”, Aralık 2016, Sa 8, Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 157-198, s. 176 vd.; Burcu G Özcan Büyüktanır/ Dila Okyar, “Otonom Yapay Zekâ Sistemlerinden Kaynaklanan Zararlar Bakımından Üretici Gelişim Riski Savunması İleri Sürebilir Mi?” Kasım-Aralık 2023, C. 18, S. 217, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 1195-1217, s. 1199; Ayşe Havutçu, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Kasım 2005, s. 57; Ünsal Dönmez, “Türk Ve Alman İlaç Hukukunda Hatalı Üretilen İlaçtan Doğan Sorumluluk Ve Özel Sorumluluk Hâlleri”, C. 7, S. 1, Y. 2016, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 381-406, s. 388.

haksız fiil sorumluluğunun kuralları, kullanıcı ve üçüncü kişiler için çeşitli ispat zorlukları içermektedir. Üreticinin kusurunun bulunmadığı bazı durumlarda ise oluşan zarar tazmin edilemez. Kusura dayalı sorumluluk rejiminin yetersiz oluşu ve teknolojiyle birlikte tehlikelerin artması, ürün sorumluluğu düşüncesinin gelişmesine yol açar. Bu gelişme ilk olarak mahkeme kararlarına yansır ve mevcut kuralların uygulanması tersine çevrilir veya genişletilir. Bunun sonucunda adam çalıştırının, çalışanlarının fiillerinden kusursuz sorumluluğunu ele alan düzenleme, mahkemelerce hatalı ürünlerden doğan zararın tazmininde bir çözüm olarak ele alınır. Zira mahkemeler, adam çalıştırının özen yükümlülüğünü genişleterek üreticinin hatalı bir ürün oluşturmayacak organizasyonu sağlamakla yükümlü olduğuna karar verir. Öyle ki, hatalı ürünler bazen ürünün üretimi aşamasında üreticinin organizasyonu gereği gibi yerine getirmemesi nedeniyle ortaya çıkar.

Mevcut düzenlemelerden farklı bir çözüm arayışı, Avrupa'da 25.07.1985 tarihli 85/374 sayılı Ayıplı Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa İlişkin Üye Ülkelerin Hukukî ve İdarî Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına Dair Avrupa Konseyi Direktifinin (85/374 sayılı Direktif) kabul edilmesine yol açmıştır. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, söz konusu Direktifi iç hukuklarına aktarmak için çalışmalar yapmıştır. Almanya 1990 yılında Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu (ProdHaftG), İsviçre 1993 yılında İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu (PrHG) ile 85/374 sayılı Direktifi iç hukuklarına aktarmıştır. Türk Hukuku'nda ise bu konu ilk olarak tüketicinin korunması bağlamında ele alınmıştır. Ardından 12 Mart 2021 tarihinde yürürlüğe giren 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) ile ürün sorumluluğu kanunî bir dayanağa sahip olmuştur. Belirtmek gerekir ki, hatalı ürünlerden doğan sorumluluğu düzenleyen Kanunumuzda veya Direktifte üründe oluşabilecek hatalar, farklı türlere ayrılmaz. Doktrinde⁴ ise ortaya çıkabilecek hata türleri, esasen tasarım, üretim ve bilgilendirme hatası olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırma da hatanın ortaya çıkış şekli belirleyicidir. Hatanın türü ve oluşum şekli oluşan zarar nedeniyle doğacak sorumluluğun hukukî dayanağını etkiler. Bu bağlamda, ürün sorumluluğuna ilişkin kanunî düzenleme bulunsa da diğer sorumluluk rejimlerinin uygulanabilirliği incelenmelidir. Çalışma kapsamında ise üreticinin üretim sürecindeki organizasyon yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmemesi sebebiyle oluşan üretim hataları ele alınmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması için diğer hata türlerine de karşılaştırmalı olarak yeteri kadar değinilmektedir. İsviçre ve Almanya'da var olan hukuk düzenlemeleri ile 85/374 sayılı Direktife gerektiği ölçüde yer verilmektedir.

⁴ Mathias Habersack, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7 Schuldrecht – Besonderer Teil IV §§ 705–853, 9. Auflage 2024, MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1068; Hans Josef Kullmann, Produkthaftung für Verkehrsmittel Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes, NZV 2002, s. 1-10, s. 3; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 29. Diğer bir ayrımlar için bkz. Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 30; Yasin Alperen Karaşahin, “Ürün Güvenliği Ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda Yer Alan Ürün Sorumluluğu Kuralları İle Ürün Güvenliği Kurallarının İlişkisi”, S. 72 (3) 2023, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 1389-1425, s. 1408; Akçaal, s. 276-277; Mustafa Ünlütepe, Organizasyon Sorumluluğu, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 344; Havutçu, s 28.

I. ÜRETİM SÜRECİNDE ORGANİZASYON VE ORGANİZASYON SORUMLULUĞUNUN GELİŞİMİ

A. İŞLETMELERİN ORGANİZASYONU

Ekonomik hayatta mal ve hizmet üreten işletmelerin büyüklüğü, kullandıkları teknik araç gereç ile çalışanların sayısı ve bunların oluşturduğu karmaşa sonucu bir zarar tehlikesi doğar. Bu tehlikenin önlenmesi için söz konusu işletmelerin üretim sürecini düzgün bir şekilde organize etmesini gerektirir. Organizasyon kelime anlamı itibarıyla “düzenleme” veya “devlet, idare, toplum vb.nin düzenleniş biçimi, kurum, kuruluş, teşkilat” anlamlarında kullanılır.⁵ Doktrinde işletme amacının yerine getirilmesi amacıyla araç gereç ve kişilerin düzenlenmesi organizasyon olarak ifade edilir. Burada bir kişinin başka kişilerle bilgi ve becerisini birleştirerek mevcut araç ve gereç ile iş bölümü yapması ve koordine olması ifade edilmektedir.⁶ Bu bakımdan organizasyon bir yandan işletmeyi diğer yandan ise işletmenin amacına ulaşabilmesi için kişi ve makine olarak örgütlenmesini ifade eder.⁷

Organizasyon kavramı, hukukumuzda sıklıkla kullanılan bir kavram değildir. Ne Türk ne de İsviçre Borçlar Kanunu'nda yer almamaktadır.⁸ Lakin 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından 66. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan düzenleme, doktrinde “organizasyon sorumluluğu” olarak isimlendirilir. Almanca “Organisationshaftung” ile ifade edilen organizasyon sorumluluğu, organizasyon yükümlüsünün bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek sorumlu olmasıdır.⁹

Organizasyon yükümlülüğünün kapsamına esas itibarıyla işletme amacını gerçekleştirmek için işlerin, çalışanların koordine edilmesi, işletmede bulunan makine ve aletlerin düzenlenmesi girer. Çalışanların davranışları ve maddi kaynakların kullanımı veya üretimi, risk oluşturabileceği gibi bunların uygun olmayan bir yapı tarafından organize

⁵ <https://sozluk.gov.tr> (e.t.3.7.2024)

⁶ Tanımlar için bkz. Oliver Waespi, Organisationshaftung Risiko und Unsorgfalt bei der Geschäftsherrenhaftung, ASR- Abhandlungen zum Schweizerischen Recht Band/Nr. 700, Stämpfli Verlag AG, 2005, s. 6; Ünlütepe, s. 96; Ayşe Nur Kılınç, Adam Çalıştırmanın Organizasyon Sorumluluğu, Temmuz, 2018, s. 43; Seda Kara Kılıçarslan, Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (Adam Çalıştırmanın Çalışanın Davranışlarından ve İşletmenin Organizasyonundan Dolayı Sorumluluğu), 2017, s. 132.

⁷ Ünlütepe, s. 99-101; Kılınç, s. 45 vd.

⁸ Waespi, s. 5.

⁹ Çeşitli tanımlar için bkz. Waespi, s. 5; Kara Kılıçarslan, s. 136; Sabah Altay, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m. 66/3)”, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul, Legal, 2012, s. 161-175, s. 170.

edilmesi zarara uğrama tehlikesi yaratır.¹⁰ Ayrıca düzgün bir şekilde organize olması için işletmelerin kuruluşunda gerekli izinler alınmalı; çalışanlar işin niteliğine göre yeter sayı ve uzmanlıkta istihdam edilmelidir. Gerektiğinde çalışanlara uzmanlık eğitimi veya güncelleme eğitimi verilmelidir. Bununla birlikte işin niteliğinin gerektirdiği şekilde yatay ve dikey iş bölümleri yapılmalıdır. Lakin organizasyon yükümlülüğü, bununla sınırlı değildir. Üretici zararı engelleyecek veya bu tehlikeyi en aza indirecek organizasyonu sağlamalı ve bunun için gerekli tüm yükümlülükleri işletmenin gerekliliklerini dikkate alarak yerine getirmelidir.¹¹

B. SORUMLULUĞUN GELİŞİMİ

818 sayılı mülga Borçlar Kanunu sadece adam çalıştırmanın sorumluluğuna yer verir ve organizasyon sorumluluğunu içermez. Yargıtay¹² ise vermiş olduğu kararlarda adam çalıştırıcı, çalışanı seçme, talimat verme ve denetlemede gösterdiği özenle sınırlı olarak sorumlu tutmaz. Aksine adam çalıştırıcı, işin organizasyonunu yeterli şekilde kurmamaktan da sorumludur. Bu bakımdan işin önemine göre çalışanların seçiminde, işin düzenlenmesinde, kullanılan malzeme ve aletlerin seçiminde özenli olmalıdır. Aksi halde organizasyon kusuru ortaya çıkar. Bu kararlar ile uygulamada adam çalıştırıcının sorumluluktan kurtulmak için getirmesi gereken kanıtlar genişletilir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile organizasyon sorumluluğu hukukî düzenlemeye kavuşur. 66. maddenin 3. fıkrasının “*bir işletmede adam çalıştırıcı, işletmenin çalışma düzeninin zararını doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmedikçe, o işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlüdür*” şeklindeki ifadesi, organizasyon sorumluluğunun yasal zeminini oluşturur.¹³

Mülga Borçlar Kanunumuz’un 55. maddesini karşılayan İsviçre Borçlar Kanunu’nda (Art. 55) OR 2020 Taslağı ile değişiklik yapılması ve organizasyon sorumluluğunun eklenmesi istenmektedir. Lakin taslak henüz yasalaşmadığı için İsviçre hukukunda hâlihazırda organizasyon

¹⁰ Burim Pavataj, Die deliktischen Organisationspflichten Ein Beitrag zum Befreiungsbeweis des Geschäftsherrn nach Art. 55 OR, SGRW - St. Galler Schriften zur Rechtswissenschaft Band/Nr. 50, Dike Verlag AG, 2022, Rn. 83.

¹¹ Örnekler için bkz. Dila Okyar, Adam Çalıştırıcının Sorumluluğu (TBK m. 66), On İki Levha Yayıncılık, 2022, s. 150; Ahmet Türkmen, “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Organizasyon Sorumluluğu (TBK m. 66/III)”, C. LXX, S. 2, 2012, ÜHFM, s. 257-284, s. 276; Kara Kılıçarslan, s. 153 vd.

¹² Yarg. 19. HD., E. 1993/8957 K. 1993/9031 T. 28.12.1993: “*Adam çalıştırıcı; işçilerin seçiminde, çalışırken başkalarına zarar vermemesi için denetimde, işin örgütlenmesinde, esaslı ve doğru kuralların konulmasında, sürekli gözetim altında tutulmasında gerekli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle yardımcıının verdiği zarardan sorumludur.*” (lexpera). Ayrıca bkz. Yarg. HGK., E. 2009/393 K. 2009/452 T. 21.10.2009; Yarg. 4. HD. E. 1977/11751 K. 1978/10809 T. 02.10.1978 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹³ Organizasyon sorumluluğunun ek bir özen yükümlülüğü olmadığı, genel bir sorumluluk rejimi olduğu konusunda bkz. Kara Kılıçarslan, s. 135-136. Aksi görüş için bkz. Akın Ünal/ Arif Kalkan, “Türk Hukukunda Ürün Sorumluluğu Üzerine Olan Ve Olması Gereken Hukuka Dair Genel Düşünceler”, Y.11, S. 39, Temmuz 2019, TAAD, s. 45-82, s. 61.

sorumluluğuna ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşın, Federal Mahkeme yorum yoluyla adam çalıştırmanın sorumluluğunu düzenleyen OR Art. 55 hükmünü organizasyon kusurunu içerecek şekilde genişletmektedir.¹⁴ Zira Federal Mahkeme işverenin göstermesi gereken özenin, çalışanların doğru seçilmesi, talimat verilmesi ve denetlenmesiyle sınırlı olmadığına karar vermektedir.¹⁵ Buna göre işveren aynı zamanda işi düzgün bir şekilde organize etmelidir. Alman hukukunda ise organizasyon sorumluluğunun hukukî dayanağını, adam çalıştırmanın hukukî sorumluluğunu düzenleyen BGB § 831 ve haksız fiile ilişkin genel düzenleme olan BGB § 823 oluşturur. Alman Federal Mahkemesi, adam çalıştırmanın sorumluluğunu düzenleyen BGB § 831 hükmünü içtihatlarla organizasyon yükümlülüğünü de içerecek şekilde genişletir. Adam çalıştırın, atanacak kişiyi seçerken araç gereç temin ederken veya işin yürütülmesinde özen göstermelidir. Aksi halde oluşan zarar sebebiyle sorumluluğu doğar.¹⁶ Bazen ise genel davranış yükümlülüklerini yerine getirmeyen iş sahibinin organizasyon sorumluluğuna, haksız fiil ve kusur temeline dayanan BGB § 823 hükmünü uygulanır.¹⁷

II. ÜRETİM HATASI NEDENİYLE OLUŞAN SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ VE ŞARTLARI

A. SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ

Makineleşme ve modern üretim tekniklerinin kullanımı, üretimin tek başına yürütülmesini çoğu zaman mümkün kılmaz. Aksine üretim süreci birçok çalışan ve makine ile araç gereci gerektirir. Buna bağlı olarak işletme faaliyeti sebebiyle ürünün tasarımında, üretiminde veya bilgilendirmesinde sorunlar yaşanabilir ve hatalı ürünler ortaya çıkabilir. Üretici ise üretim organizasyonundan doğan veya ifa yardımcılarında kaynaklanan hatalardan sorumludur.¹⁸ Diğer bir deyişle, hatalı ürün üreticinin işletmesinin çalışma düzeninden kaynaklı olarak ortaya çıkmışsa, zarar gören uğradığı zararın tazminini organizasyon sorumluluğu (TBK m. 66/3) bağlamında talep edebilir.¹⁹ Zira burada üreticinin, çalışanın fiilinde veya

¹⁴ Waespi, s. 247-249.

¹⁵ Ayrncı satranç çerçevesi kararı için bkz. (Schachtrahmen-Fall) BGE 110 II 456 E 3a.

¹⁶ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 283.

¹⁷ Kılınc, s. 41, 121 vd.; Ünlütepe, s. 73 vd. Karş. Kara Kılıçarslan, s. 134.

¹⁸ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 283.

¹⁹ Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 1 vd.; Turgut Öz, "Üreticinin Sorumluluğu", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 6 C. 6 Sa. 2, Temmuz 2007, s. 7-18, s. 12; Yıldırım Keser, Ürün Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 286; Ahmet Fevzi Kibar, Hatalı Tıbbi Cihazdan Doğan Hukukî Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 210; Akçaal, s. 263; Burcu G Özcan Büyüktanır/ Dila Okyar Karaosmanoğlu, "Endikasyon Dışı (Off-Label) İlaç Kullanımından Doğan Zararlardan İlaç Üreticisinin Ve Hekimin Hukukî Sorumluluğu", C.8, S.1, Y.2017, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 153-198, s. 173-174; Erhan Kanışlı, "Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) Uyarınca Üreticinin Sorumluluğu", S. 78 (3), İstanbul Hukuk Mecmuası, s. 1413-1468, s. 1456.

üretimde kullanılan malzeme ya da makinelerin organizasyonunda gerekli özeni göstermemesi sebebiyle bir zarar ortaya çıkar. Üreticinin bu zararın ortaya çıkmasında kusuru olmasa dahi sorumluluğu doğar.²⁰ Çünkü buradaki sorumluluk, hukukî niteliği itibariyle olağan sebep sorumluluğudur.²¹

Üreticinin organizasyon sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğunun özel bir türüdür. Dolayısıyla bu sorumluluğun doğabilmesi için kusur dışındaki bütün şartların gerçekleşmesi gerekir.²² Bu bakımdan, somut olayda üretim hatası ve hukuka aykırılık bulunmalıdır. Bu hata zarara yol açmalıdır. Üreticinin işletme organizasyonu ile oluşan zarar arasında uygun illiyet bağı olmalıdır. Tüm bunlara ek olarak üretici, işletmeyi zararın doğmasını engelleyecek şekilde organize etmek için gerekli özeni göstermemeli ve buna dair kurtuluş kanıtı getirememelidir. Aksine kanunun verdiği yetkiye dayanılması, zarar görenin rızası, üstün yararı ve kamusal yarar veya meşru müdafaaanın olduğu durumlarda hukuka aykırılık bulunmadığı için sorumluluk doğmaz (TBK m. 63).

B. SORUMLULUĞUN ŞARTLARI

1. Üretim Hatası Bulunmalıdır

a. Ürün

Ürün kelime anlamı itibariyle “doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey; hasılat, mahsul” veya “türlü endüstri alanlarında ham maddelerin işlenmesiyle elde edilen şey” anlamındadır.²³ Hukukî anlamda ürün ise Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu’nun ve 85/374 sayılı Ürün Sorumluluğu Direktifinin konusunu oluşturur. Direktif kavram olarak ürünü tanımlamasa da taşınırları ve elektriği kapsama alır (m. 2)²⁴ Taşınır kavramıyla ne anlatılmak istendiği ise üye ülkelerin iç hukuklarına göre belirlenir. Lakin başka bir taşınmazla birleştirilen taşınırlar da üründür. Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu ve İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu da Direktif ile aynı yöndedir.²⁵

²⁰ Öz, s. 12; Özcan Büyüktanır/ Okyar Karaosmanoğlu, s. 173; Altay, s. 163; Fikret Eren/ Ünsal Dönmez, Eren Şerhi Türk Borçlar Kanunu Şerhi, C. 2, 2023, s. 1503.

²¹ Gökhan Antalya, Marmara Hukuk Yorumu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt: V/1, 2, Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 360; Kanişlı, s. 1457; Türkmen, s. 260; Altay, s. 170; Eren/ Dönmez, s. 1505; Kara Kılıçarslan, s. 137.

²² Kılınc, s. 97; Türkmen, s. 262; Kara Kılıçarslan, s. 136, 143; Waespi, s. 8.

²³ <https://sozluk.gov.tr>

²⁴ Elektrik ise 1999/34 sayılı Direktifle yapılan değişiklik ile ürün olarak kabul edilmiştir. Kapsam için bkz. Keser, s. 30; Baş, s. 358.

²⁵ Bkz. Franz Jürgen Säcker/ Roland Rixecker/ Hartmut Oetker/ Bettina Limperg, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7, Buch 2. Recht der Schuldverhältnisse, 9. Auflage 2024, MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 2 Rn. 15; Hess, SHK PrHG Art 3, Rn. 5; Pavataj, Rn. 124; Waespi, s. 39.

Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, “*her türlü madde, müstahzar veya eşyayı*” ürün olarak tanımlamaktadır (m. 3/s). Mühtahzar, ilaç üreticileri tarafından hazırlanarak eczanelerde kullanıma hazır bulunan ilaçlardır.²⁶ Bu bakımdan kanun koyucu, 85/374 sayılı Direktifin kapsamına alınmayan müstahzarı ürün olarak kabul eder.²⁷ “Eşya”, üzerinde fiili ve hukukî hakimiyet kurulabilen ve cismanileşmiş kişilik dışı şeylerdir. Direktifte olduğu gibi taşınır eşya olduğu için Kanun kapsamında ürün olarak da değerlendirilir. Burada taşınmazların durumu önemlidir. Doktrindeki bir görüş,²⁸ 7223 sayılı Kanun’un 85/374 sayılı Direktiften farklı olarak taşınmazların ürün sorumluluğu kapsamına aldığını ifade eder. Zira taşınmazlar hukukumuz bakımından eşya niteliğindedir. Diğer bir görüş²⁹ ise Direktifin amacını dikkate alarak taşınmazları, Kanun’un kapsamı dışında bırakmaktadır. Buna göre kanun koyucu, her ne kadar lafzen taşınmazları ürün sorumluluğunun içerisine dahil etmişse de amacı bu değildir. Nitekim Kanun’un gerekçesinde de belirtildiği üzere amaç, Direktife uygun bir düzenleme yapmaktır (Gerekeç m. 6).

Değerlendirilmesi gereken diğer bir husus, elektriktir. Zira 7223 sayılı Kanun’da Direktifin aksine elektrik açıkça ürün olarak değerlendirilmemektedir. Ancak TMK m. 762 uyarınca elektrik taşınır mülkiyetinin konusuna girer. Dolayısıyla elektrik, Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu bağlamında da ürün olarak kabul edilebilir. Bu bakımdan voltaj değişikliği veya elektrik kesintileri ürün sorumluluğunu doğurur.³⁰

Avrupa Komisyonu, 85/374 sayılı Direktifin, ürün teriminin anlamı konusunda belirsizliklere yol açtığını ve teknolojik gelişmeler ışığında gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu husus, 28.09.2022 tarihinde Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifinde (COM (2022) 495 Final) dile getirilir.³¹ Buna göre dijital üretim dosyaları ve yazılım ürün olarak kabul edilebilir (m. 4/1). Dijital dosya veya yazılımın cismanileşmiş olmasına bakılmaz.³² Hukukumuz bakımından ise dijital veriler, yazılım, fikir ve sanat eserleri cismanî olmadıkları, fiziksel bir varlıkları bulunmadığı için eşya

²⁶ Arık, s. 133; Karaşahin, s. 1398.

²⁷ Düzenlemenin isabetsiz olduğu konusunda bkz. Baş, s. 370; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1208.

²⁸ Keser, s. 104; Kanışlı, s. 1432.

²⁹ Baş, s. 370; Arık, s. 129; Karaşahin, s. 1399-1400. Karş. Yeşim M. Atamer/ Gökçe Güner Kurtulan, “Ürün Güvenliği Ve Teknik Düzenlemeler Kanunu İle İmalatçının Sorumluluğu Konusu Türk Hukuku Açısından Çözülmüş Müdür?”, S.70 (2) 2021, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, , s. 543-588, s. 553.

³⁰ Baş, s. 370; Atamer/ Kurtulan Güner, s. 555.

³¹ Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifi (COM (2022) 495 Final) için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:52022PC0495> (e.t.3.7.2024).

³² Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1206-1207; Karaşahin, s. 1404.

olarak kabul edilemez.³³ Bu sebeple, ürün olarak değerlendirilemez. Buna karşın bunların cismanileştiği şeyler eşyadır. Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu kapsamında üründür. Örneğin robotlar, cismanî bir varlığa sahip oldukları için eşya ve ürün niteliğindedir.³⁴ Aksini savunan bir görüşe³⁵ geleneksel ürünlerin içerdiği tehlikelerin yazılımlarda da olduğunu belirtmektedir. Korunması gereken kişi ve menfaat aynıdır. Dolayısıyla yazılımlar da ürün olarak kabul edilmelidir.

b. Hata Kavramı

Üreticinin sorumluluğuna yol açan temel olgu, hatalı bir ürün üretilmesi ve bunun piyasaya sürülmesidir. 85/374 sayılı Ürün Sorumluluğu Direktifi üreticinin sorumluluğunu “hata”lı (fehler) ürünlere dayandırmaktadır. Buna göre üründen beklenen haklı güvenlik beklentisinin karşılanmaması hata olarak ifade edilir (Direktif m. 6).³⁶ Burada üreticinin davranışının kusurlu olması veya özensiz olması önemli değildir.³⁷ Doktrinde ise makul ve ortalama kullanıcı çevresinin somut olayda beklemekte haklı olduğu güvenliği sağlamayan ürün hatalı olarak nitelendirilir.³⁸ Ürünün hatalı olup olmadığı belirlenirken belirli bir kullanıcının subjektif beklentilerine bakılmaz. Aksine hata kavramı objektifleştirilir. Genel halkın üründen beklentileri belirleyicidir.³⁹

Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, Direktiften farklı olarak hatalı üründen değil, “güvenli” ve “uygunsuz” üründen bahseder. Buna göre “kullanım süresi, hizmete sunulması, kurulumu, kullanımı, bakımı ve gözetimine ilişkin talimatlara uygun ve normal kullanım koşullarında kullanıldığında risk taşımayan veya sadece ürünün kullanımına özgü asgari risk taşıyan ve insan sağlığı ve güvenliği için gerekli düzeyde koruma sağlayan ürün” güvenlidir (m. 3/e). Buna karşın, “ürünün ilgili teknik düzenlemeye veya genel ürün güvenliği mevzuatına uygun olmama hali” uygunsuzluğu ifade eder (m. 3/r). Diğer bir deyişle uygunsuzluk, üreticinin “güvenli olmayan ürün” imâl etmesidir ve üreticinin sorumluluğuna yol açmaktadır. Belirtmek gerekir ki, teknik düzenlemelere aykırılığı ifade eden “uygunsuz ürün” ile “hatalı ürün”

³³ Arık, s. 124; Keser, s. 83; Karaşahin, s. 1403. Eleştiri için bkz. Atamer/ Kurtulan Güner, s. 555.

³⁴ Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1204; Keser, s. 83; Karaşahin, s. 1403.

³⁵ Kanişlı, s. 1434.

³⁶ Tanım için bkz. Waespi, s. 38; Remzi Demir, 7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) Açısından Yapay Zekâ İmalatçısının Ürün Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 152; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1208; Havutçu, s. 72; Kırca, s. 126 vd.

³⁷ Waespi, s. 37.

³⁸ Kanişlı, s. 1436; Kırca, s. 126 vd.

³⁹ Havutçu, s. 72; Arık, s. 141; Kanişlı, s. 1436; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 8; MuKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3, Rn. 2, 8; Hess, SHK PrHG Art 3, Rn. 12; Demir, s. 134; Keser, s. 138; Kırca, s. 131.

kavramı örtüşmemektedir.⁴⁰ Zira üreticinin imal ettiği ürünlerden sorumluluğuna yol açan tek olgu, teknik düzenlemeler değildir. Kapsayıcı ifadesi sebebiyle kanaatimizce de “*hatalı ürün*” kavramının kullanımı amaca daha uygundur.

c. Hata Türleri

aa. Genel Olarak

İmal edilerek piyasaya sürülen ürünlerdeki hata türleri doktrinde farklı şekilde sınıflandırılır. Ancak ağırlık görüşü hatayı, tasarım, üretim ve bilgilendirme hatası olarak üç ayrı başlık altında ele alır.⁴¹ Bazı yazarlar ise ürünü gözleme⁴² veya gelişim hatasına⁴³ da yer vermektedir. Söz konusu bu ayırım, üreticinin tasarım, piyasaya sürme ve sonrasındaki aşamalarda tehlikeyi uzaklaştırma yükümlülüğünü ihlâl etmesi olgusuna dayanır.⁴⁴ Lakin ortaya çıkabilecek hata türleri bunlarla sınırlı değildir.⁴⁵

Hata türlerinden ilki olan tasarım hatasında (*Konstruktionsfehler*) ürünün üretici tarafından tasarlanmasında, plânlanmasında veya bileşiminde eksiklik bulunur.⁴⁶ Tasarımın hatalı olup olmadığı, piyasaya sürüldüğü sırada var olan bilim ve teknolojisinin durumu dikkate alınarak değerlendirilir.⁴⁷

Tasarım veya üretim sürecinde hata bulunmayan ürünler, hatalı kullanım, bu konuda eksik veya yanlış bilgiye sahip olunması sebebiyle zarar ortaya çıkarabilir. Bu bakımdan ürünün kullanımına dair uyarı ve talimatların hatalı veya eksik olması, bilgilendirme (*talimat; uyarma*)

⁴⁰ Arık, s. 12. Karş. Karşahin, s. 1406. Uygunsuz ürün ile hatalı ürün kavramları örtüşmediğinden 7223 sayılı Kanun ile 85/374 sayılı Direktifin bağdaştığı söylenemez. Bkz. Demir, s. 152.

⁴¹ MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1068; Kullmann, s. 3; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 29. Diğer bir ayırım için bkz. Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 30; Karşahin, s. 1408.

⁴² Akçaal, s. 276-277; Ünlütepe, s. 344; Havutçu, s. 28; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1068; Kullmann, s. 3; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 30.

⁴³ Beate Gsell/ Wolfgang Krüger/ Stephan Lorenz/ Christoph Reymann (GesamtHrsg), beck-online.GROSSKOMMENTAR, 2024, BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 649; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 308.

⁴⁴ Havutçu, s. 79.

⁴⁵ Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 30.

⁴⁶ Tanım için bkz. Oğuz Sadık Aydos, Ürün Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 168; Demir, s. 147; MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 46; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 309; Keser, s. 115; Kibar, s. 105; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1089; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 30; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 32; Karşahin, s. 1409; Kırca, s. 151.

⁴⁷ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 651; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 309; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 707; Kullmann, s. 4; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 31; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 33.

(*Instruktionsfehler*) hatası olarak ifade edilir.⁴⁸ Bu bakımdan, üretici ürünün kullanım şekline uyulmadığı takdirde nasıl bir zararın ortaya çıkacağı konusunda kullanıcıları uyarır veya yanlış ya da eksik bilgilendirirse ortaya çıkan zarardan sorumlu olur.⁴⁹ Üreticinin kullanıcıları kendisinin bildiği ve bilmesi gerektiği tehlikeler hususunda aydınlatması gerekir.⁵⁰ Öte yandan, üretici kullanım amacı dışında olsa dahi öngörülebilir yanlış kullanımın sonuçları konusunda uyarıda bulunmalıdır.⁵¹ Bilgilendirmedeki kusurlar da öncelikle üreticinin organizasyon eksikliklerinden kaynaklanmaktadır.⁵²

85/374 sayılı Ürün Sorumluluğu Direktifinin⁵³ aksine Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda⁵⁴ üreticiye, ürünü piyasaya sürdükten sonra takip etme, izleme, kullanıcıları uyarma ve gerekli olduğu takdirde ürünü toplama yükümlülükleri öngörülür. Zira bilinmeyen hata ve tehlikeler, ürün piyasaya sürülmesinden sonra deneyimlerle birlikte ortaya çıkabilir. Bunu anlayan üretici ise kullanıcıları bilgilendirmelidir. Üreticinin ürünü gözleme yükümlülüğünü ihlâl ederek zarar tehlikesinin anlaşılmasına rağmen, kullanıcıları ortaya çıkan tehlikeler konusunda uyarı yapmaması, ürünü geri çağırması ürün gözleme hatası (*Produktbeobachtungsfehler*) olarak ifade edilir.⁵⁵ Hem kanunen hem de sözleşmeyle böyle bir yükümlülüğün öngörülmüş olduğu durumlarda üretici, ürünü gözleme ve gerekirse geri

⁴⁸ Tanım için bkz. MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 48; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 314; Arık, s. 165; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 718; Kibar, s. 106-107; Akçaal, s. 277; Aydos, s. 168-169; Havutçu, s. 30; Dönmez, s. 391 dn. 33; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 35; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 51; Karaşahin, s. 1409; Kırca, s. 151.

⁴⁹ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 666; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 719.

⁵⁰ Demir, s. 150-151; Aydos, s. 169.

⁵¹ MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 49; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 719; Arık, s. 166.

⁵² Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 51.

⁵³ 85/374 sayılı Direktif üye ülkelere ürünü gözleme ve saptama yükümlülüğü getirmemektedir. Bkz. Havutçu, s. 80; Demir, s. 151; Kibar, s. 110. İsviçre hukukunda da ürünü gözleme yükümlülüğünün varlığından bahsedilemez. Bkz. Waespi, s. 39. Karş. BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 650.

⁵⁴ ÜGTDK m. 7/1-h: "*Piyasaya arz etmiş olduğu bir ürünün uygun olmadığını öğrendiği veya bilmesinin gerektiği hallerde ürünü uygun duruma getirmek ve gerektiğinde ürünün piyasaya arzını durdurmak, ürünü piyasadan çekmek veya geri çağırma için gerekli düzeltici önlemleri ivedilikle alır. Ürünün risk taşıdığı durumlarda özellikle sağlık ve güvenlik bakımından risk teşkil eden hususlar ile alınan düzeltici önlemler ve sonuçları hakkında ayrıntılı bir şekilde ve ivedilikle yetkili kuruluşu bilgilendirir.*" Doktrinde de üreticinin ürünün denetiminin tamamlanıp piyasaya arz edildikten sonraki süreçte gözleme ve geri çağırma yükümlülükleri bulunduğu belirtilmektedir. Bkz. Kibar, s. 211-212; Ünlütepe, s. 344; Kılınc, s. 251 vd.; Türkmen, s. 277. Kanuni bir düzenleme olmasa dahi üretici, piyasaya arz ettiği ürünleri gözlemleyeceğini ileri sürebilir. Bkz. Demir, s. 151.

⁵⁵ Bkz. Akçaal, s. 279-280; Havutçu, s. 30-31, 80; Dönmez, s. 391 dn. 35; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 318; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 722; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 52 vd.

çağırmaya ilişkin organizasyon sağlamalıdır. Aksi halde organizasyon sorumluluğu doğar.⁵⁶

Ürünün piyasaya sürüldüğü anda var olan bilim ve teknolojinin durumuna göre fark edilemeyen, ancak sonrasında yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan hatalar, gelişim hatası (*Entwicklungsfehler*) veya gelişim riski (*Entwicklungsrisiken*) olarak ifade edilir.⁵⁷ Gelişim hatasında ürün, piyasaya sürüldüğü anda hatalıdır. Ancak yapılan kontrollere rağmen, o zamanki bilim ve teknoloji ile bu hata objektif olarak tespit edilemez.⁵⁸ Buna karşın, gelişim hatası başlı başına bir hata türü değildir. Gelişim hatası, tasarım veya üretim hatasıyla birlikte ortaya çıkmaktadır.⁵⁹

bb. Üretim Hatası

Üretim hatası (*imalat; yapım; fabrikasyon hatası*) (*Fabrikationsfehler; Herstellungsfehler*), üreticinin ürünü bizzat tayin ettiği veya hukuk düzeni tarafından belirlenen kurallara aykırı olarak üretmesidir.⁶⁰ Tasarım hatasından farklı olarak üretim hatası, yalnızca üretim sürecinde ortaya çıkar.⁶¹ Burada esasen ürünün üreticinin tasarladığından dolayısıyla da amaçladığından farklı bir nitelik taşıması söz konusudur. Kullanıcıların makul beklentilerini karşılamamaktadır. Dolayısıyla üreticinin sorumluluğu doğar.⁶²

⁵⁶ Kibar, s. 211-212; Ünlütepe, s. 344; Waespi, s. 39.

⁵⁷ Tanım için bkz. Arık, s. 166; Kibar, s. 108-109; Akçaal, s. 279; Özcan Büyüktanır/ Okyar Karaosmanoğlu, s. 162; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1208; Havutçu, s. 30; Dönmez, s. 391 dn. 34; Akçura Karaman, s. 173. Ayrıca bkz. Aydos, s. 206 vd.

⁵⁸ Keser, s. 128-129; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1209; Aydos, s. 206; BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 650; Havutçu, s. 30 dn. 28; Akçura Karaman, s. 173.

⁵⁹ Keser, s. 129-130; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1209; Arık, s. 170. Havutçu'ya göre gelişim hatası üretim (yapım) hatalarının özel bir görünümüdür. Bkz. Havutçu, s. 30 dn. 28.

⁶⁰ Tanım için bkz. MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 44; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 47; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093; Demir, s. 146; Keser, s. 113; Kibar, s. 106; Akçaal, s. 277; Havutçu, s. 29; Karaşahin, s. 1408; Kirca, s. 150.

⁶¹ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 711.

⁶² Yarg. 4. HD., E. 1977/2921 K. 1977/7745 T. 05.07.1977: "Kural olarak tazminat sorumluluğunun kaynağı sözleşme veya yasadır. Davacıların miras bırakanı tarafından aracın satın alındığı satıcı şirket, satıcı sıfatıyla akitten ve davalı şirket ise imalatçı sıfatıyla yasadan doğan bir sorumluluğa sahiptirler. Davalı ortaklığa ait fabrikanın doğrudan doğruya imal veya monte ettiği bir mamul nedeniyle fabrikasyon hatasına müsteniden o malı alan herkese karşı sorumluluğunu kabul etmek gerekir. Çünkü BK.nun 41. maddesi gereğince, gerek kasten gerekse ihmal ve teseyyüp yahut tedbirsizlik ile haksız bir surette diğer bir kimseye zarar veren şahıs o zarar tazminiyle yükümlüdür. Davalı şirket umuma arz ettiği malın imalinde ihmal ve teseyyübü sonucu mevcut hata nedeniyle haksız surette zarara uğrayanın bu zararını tazmin etmelidir. Bu haksızlık objektif bir haksızlıktır. Çünkü davacının miras bırakanı malı satın alırken hangi fabrikanın o malı imal ettiğini bilmekte ve bu bakımda fabrikaya ve o mala karşı bir güven duymaktadır. Bu nedenlerle davalı ortaklığın tazminatla sorumlu tutulmasında yasaya aykırı bir yön yoktur." Ayrıca bkz. Yarg. 11. HD., T. 20.09.1979 E. 1979/3398 K. 1979/4053 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

Tasarım hatasında esasen ürünün tüm serisi hatalıdır.⁶³ Üretim hataları ise tasarım hatalarından farklı olarak ürünlerin bir kısmının hatalı olmasıyla karakterize edilir.⁶⁴ Zira üretim sırasında oluşan bir organizasyon hatası sebebiyle seri halde üretilen ürünlerde sapma olur. Üretici esasen ürünü bilim ve teknik kurallara göre üretmekteyken, yalnızca belirli bir kısmı tasarımdan ayrılarak hatalı üretilir.⁶⁵ Bununla birlikte, somut olayda hatalı ürünlerin sayısı aksaklığın, üretim sürecinin hangi noktasında ve hangi biçimde meydana geldiği gibi koşullara bağlıdır. Dolayısıyla bir üretim hatası tüm seriyi de etkileyebilir.⁶⁶

Üretim hatalarının farklı sebepleri bulunmaktadır. Öyle ki, üretimde kullanılan mal veya makinelerin ayıplı olması, çalışanların bilgisizliği ya da kusuru bunlardandır.⁶⁷ Lakin üretim hataları araştırma ve geliştirme departmanlarında değil, fabrikada meydana gelir.⁶⁸ Bu sebeple, üretim hatalarının nedenlerinin birisi de üretim sürecinin, her ürünün güvenliğini sağlayacak şekilde organize edilmemesidir.⁶⁹ Üreticinin bu süreçteki özensizliği, kendisinin veya çalışanlarının fiilleri üretim hatasına yol açar. Belirtmek gerekir ki, hatalı ürün sadece üreticinin kendi faaliyetlerinden kaynaklanan risklerden ortaya çıkmaz. Dolayısıyla, üretim sürecinin organize edilmesi yükümlülüğünün içerisine, üretimde kullanılacak ve üçüncü kişiler tarafından tedarik edilen ham madde veya ara ürünlerden kaynaklanan riskler de girer.⁷⁰ Bu bakımdan üretici, sadece tedarikçinin muayenesine güvenmemeli, kendi imkânları dahilinde kontroller yapmalıdır. Lakin üreticinin kontrol için gerekli tekniğe ve insan kaynağına sahip olmadığı durumlar istisnadır.⁷¹

⁶³ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 651; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 309; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 705; Arık, s. 164; Akçaal, s. 277; Büyüksağış/Öz, s. 181; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1089; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 30; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 32; Karaşahin, s. 1409.

⁶⁴ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 44; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 711; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 47; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33.

⁶⁵ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; Akçaal, s. 277; Havutçu, s. 29-30; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 47.

⁶⁶ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 711; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093.

⁶⁷ Örnekler için bkz. Akçaal, s. 277; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 48; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33.

⁶⁸ MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093.

⁶⁹ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 312; Kullmann s. 4; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 711; MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 44; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093; Arık, s. 162; Kibar, s. 106; Havutçu, s. 29; Dönmez, s. 389.

⁷⁰ Kullmann, s. 5; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 712; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33; BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; Ünlütepe, s. 345; Kibar, s. 201. Malzemenin gerekli standartları karşılamaması sebebiyle hatalı üründen üreticinin sorumlu olduğu yönünde bkz. Yarg. 11. HD., E. 1979/3398 K. 1979/4053 T. 20.09.1979 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

⁷¹ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 712.

Seri halde üretilen ürünlerin bir kısmının tasarımdan ayrılması, üretim kaçağı (*Ausreisser*) olarak ifade edilir.⁷² Üretim kaçağı, gerekli özen gösterilse dahi engellenemez ve kontrol altına alınamaz teknik aksaklıklar nedeniyle ortaya çıkar.⁷³ Bunlar, üreticinin mümkün olan en iyi üretim ve kontrol yöntemlerini kullanması halinde dahi ortadan kaldırılamayan üretim hatalarıdır.⁷⁴ Örneğin bir ürünün üretimini esnasında sıranın bozulması ve ürünün hatalı hale gelmesi üretim kaçağına yol açar.⁷⁵

2. Üretici İşletme Faaliyetini Özensiz Davranarak Organize Etmelidir

a. Bir İşletme Faaliyeti Bulunmalı

Üreticinin organizasyon sorumluluğuna yol açan işletme faaliyetidir. Zira kanun koyucu, TBK m. 66/3 ile “*işletme faaliyetleri dolayısıyla zarara sebep olma*”dan bahseder. İşletme “*tarım, sanayi, ticaret, bankacılık vb. iş alanlarında, kâr amacıyla bir sermaye yatırılarak kurulan kurum*”u ifade eder.⁷⁶ İşletmenin oluşabilmesi için işletmeyi oluşturan unsurların organizasyon çerçevesinde bir araya getirilmesi gerekir.⁷⁷

İşletme ekonomik ve/veya meslekî faaliyeti amaçlamalıdır. İlaç, otomobil, gıda üretimini veya hastane, otel veya banka gibi bir hizmetin sunulmasını konu alabilir. Bu bakımdan organizasyon sorumluluğunun doğabilmesi için işletmenin yürüttüğü faaliyetin önemi bulunmaz.⁷⁸ Benzer şekilde, işletme ticaret veya meslek odasına kayıtlı olmasa, gerekli izin veya onayları elde edememiş olsa dahi organizasyon sorumluluğunun konusu olabilir.⁷⁹ Sorumluluk süjesi işletme değil, gerçek veya tüzel kişi olan adam çalıştırandır. İşletmenin özel hukuk hükümlerine göre faaliyet göstermesi gerekir.⁸⁰ Dolayısıyla kamu tüzel kişilerinin işletmeden doğan faaliyetleri sebebiyle oluşan zararlar, organizasyon sorumluluğunun uygulama alanına girmez.

⁷² Demir, s. 146; Keser, s. 113; Akçaal, s. 277; Havutçu, s. 29; Dönmez, s. 391 dn. 32; Kırca, s. 150. Karş. Aydos, s. 172.

⁷³ NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 313; Havutçu, s. 29; Akçura Karaman, s. 172; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 713; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1096.

⁷⁴ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 713; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1096.

⁷⁵ Hess, SHK PrHG Art 3, Rn. 50; Keser, s. 114; Arık, s. 162-163; MüKo/Wagner, ProdHaftG § 3, Rn. 42.

⁷⁶ <https://sozluk.gov.tr/bkz.11.06.2024>

⁷⁷ Ünlütepe, s. 220; Kara Kılıçarslan, s. 144-145.

⁷⁸ Ünlütepe, s. 231; Kara Kılıçarslan, s. 144. Benzer şekilde bkz. Antalya, s. 360; Türkmen, s. 268; Altay, s. 172.

⁷⁹ Ünlütepe, s. 232; Antalya, s. 360; Eren/ Dönmez, s. 1512 vd.; Türkmen, s. 268; Kara Kılıçarslan, s. 144.

⁸⁰ Türkmen, s. 264.

Zarar işletme faaliyetinden değil, başka bir sebepten ortaya çıkmışsa organizasyon sorumluluğu doğmaz. İşletme faaliyetinin kapsamına ürünlerin üretilmesinde kullanılan araç gereç, makine, malzeme gibi teknik ekipman ile ona bütünlük arz eden diğer unsurlar dahildir.⁸¹ Öte yandan, organizasyon sorumluluğundan bahsedebilmek için işletmede bağımlı çalıştırma ilişkisi olmalıdır. Tek kişi tarafından üretilen hatalı ürünlerde organizasyon sorumluluğuna başvurmak mümkün değildir.⁸²

b. İşletme Faaliyetinde Özen

Üretici, bir ürünü piyasaya sürerek kullanıcıların veya üçüncü kişilerin korunan hukukî değerlerini tehlikeye atar. Bu sebeple, bir zararın doğmaması için mevcut bilim ve teknolojiye göre makul tüm önlemleri almakla yükümlüdür.⁸³ Bu yükümlülüklerden birisi, işletmenin zarara yol açmayacak şekilde organize edilmesidir. Bu bakımdan üreticinin, üretim hataları sebebiyle sorumluluğunun doğabilmesi için işletme organizasyonunda diğer bir deyişle çalışma düzeninde özensizlik bulunmalıdır.⁸⁴ Söz konusu özensizlik, farklı sebeplere dayanabilir. Bunlar işletmede kullanılan makine, araç gereç, hammadde veya ara ürünlerin,

⁸¹ Ünlütepe, s.471.

⁸² Ünlütepe, s. 246, 340; Pavataj, Rn. 111; Waespi, s. 20; Kılınç, s. 251 vd. Karşı görüş için bkz. Antalya, s. 360; Türkmen, s. 268; Eren/ Dönmez, s. 1512 vd.

⁸³ Bkz. Kullmann, s. 3; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 677; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 307-308.

⁸⁴ Yarg. 4. HD., E. 1995/6256, K. 1995/2596, T. 27.03.1995: “*Dava, hukuki nedeni itibariyle imalatçının sorumluluğu esas alınarak açılmıştır. İmalatçı, bir malı imal eden ve piyasaya süren kimsedir. İmalatçının sorumluluğu, BK.nun genel ilkesi uyarınca, bir kusur sorumluluğudur. Ne var ki sorumluluğun dayanakları uygulanmaması gerekmektedir. Şöyle ki; imalatçı faaliyeti dolayısıyla hukukun gerekli kıldığı ve alınmasını imalatçıdan beklenebilir bulunduğu bütün özeni göstermekle yükümlüdür. Görüldüğü üzere BK.nun 41. maddesini bu şekilde yorumlamak mümkün değildir. Bu da imalatçının yaptığı işin kapsamından kaynaklanmakta ve hukukun yazılı olmayan kurallarından biri olarak, tehlikeli bir durum yaratan veya onu sürdüren bir kimsenin önleyici tedbirleri almak zorunda olduğu ilkesinin bir sonucudur. Bu hususta hareketsiz kalma da hukuka aykırıdır. Hatta başkaları için tehlikeli durum yaratan, üçüncü kişileri zarardan korumak için gerekli önlemleri almaya zorlayan genel bir özen kuralının da sonucudur. İşte sorun bu özenin gösterilip gösterilmediğinde toplanmaktadır. Özen objektif olarak belirlenir. Diğer bir anlatımla kişinin belli bir standartta olması kabul edilir. Ne var ki bu ölçünün mutlaka tüm insanlar için aynı olması ve kati biçimde uygulanması zorunlu değildir. Her somut olayın özelliğine göre özenin bunun sonucunda da kusurun varlığı saptanmalıdır. Bundan dolayıdır ki imalatçının sorumluluğu saptanırken, ondan beklenen özenin, bir kazı yapan işçiden beklenen özenle aynı olmamalıdır. İmalatçının daha yüksek bir özen yükümlülüğü vardır. Bunun nedenide, imalatçının yaptığı işin özelliğine göre, büyük tehlike yaratmasıdır. İşte imalatçıdan yüksek özen beklemenin nedeni, "tehlikeyi uzaklaştırması" ilkesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle imalatçı, tehlikeyi uzaklaştırmak için gerekli ve akla gelen ve gelebilecek olan her türlü önlemi almalıdır. Bunun sonucu olarak imalatçı bilim ve tekniğin gerekli kıldığı son durumu gözetecektir. Üretilen malın özelliğine ve yarattığı tehlikeye göre önlemler daha da arttırılacaktır. O mamülü kullananın bilgisiz ve tecrübesiz olabileceği ihtimali varsa, imalatçının özen yükümlülüğünde buna göre artmış olacaktır.” (legalbank) (e.t.3.7.2024).*

çalışanların işletme amacına uygun şekilde seçilmemesi ve organize edilmemesidir. İşletme içerisinde bulunan tüm bu unsurlara ilişkin denetim ve gözetimin yapılmaması da üreticinin organizasyon sorumluluğunu doğurur. Belirtmek gerekir ki, bir işletme içerisindeki çalışan, ham madde veya makineler ya da bunların organizasyonu çoğu zaman üretim hatasının tek bir nedeni değildir. Aksine bunların birleşmesiyle zarar ortaya çıkar. Ayrıca işletme faaliyetini özenli bir şekilde organize etme yükümlülüğünün kapsamı, her bir şirketin yapısına göre çeşitlilik gösterebilir.⁸⁵ Bu bakımdan üreticinin işletme faaliyetinde göstereceği özenin derecesi, somut olayın şartlarına ve üreticinin işletmesine göre belirlenmelidir.

Üretici, ürünün hatasız tasarım ve üretimini sağlamak için öncelikle işletme faaliyetinin gerektirdiği makineleri ve araç gereçleri kullanmalı, bunlar çalışır durumda bulunmalı ve bakımlarını yapmalıdır. İşletmede son teknolojiye uygun ve gerekli üretim yöntemleri kullanılmalıdır.⁸⁶ Öte yandan, organizasyonda ham maddelerin veya ara ürünlerin bozuk olmaması, ürünün yapısına uygun veya elverişli olması, bu konuda özen gösterilmesi gerekir.

Organizasyon sorumluluğundan bahsedebilmek için ürünün, çalışanın fiili sebebiyle hatalı olması gerekmez. Buna karşın, çalışanların fiili üretim sürecindeki organizasyonun bir parçasıdır ve ürünün hatalı olmasına yol açabilir. Çalışanların seçiminde gösterilecek özen, öncelikle çalışanın eğitimine, deneyimine, uzmanlığına, bilgisine ve görevlendirileceği işin içeriği ile kapsamına göre belirlenir.⁸⁷ Bir faaliyet ne kadar zorlu ve/veya tehlikeli olursa, bu seçimde gösterilecek özen de o kadar artar.⁸⁸ Ayrıca bu özen sadece çalışana işe alınırken değil, her yeni iş verildiğinde de gözetilmelidir.⁸⁹

⁸⁵ Pavataj, Rn. 104.

⁸⁶ Bkz. Ünlütepe, s. 471; Willi Fischer/ Anna Böhme/ Fabian Gähwiler, OR Kommentar Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht, OFK - Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte und überarbeitete Auflage, 2023, OFK OR Art. 55 Rn. 29; Hess, SHK PrHG Teil I, Rn. 111.

⁸⁷ Yarg. HGK., E. 2009/393 K. 2009/452 T. 21.10.2009 “*Hastane yönetiminin somut organizasyon yükümlülükleri bulunmaktadır. Öncelikle hekim dâhil bütün sağlık personelinin seçimi, denetlenmesi ve organizasyonuna ilişkin görevlerini, gereği gibi yerine getirilmelidir. Örneğin, bir görevin uzmanı olmayan bir kişiye verilmesi halinde organizasyon kusuru söz konusudur ve yönetimin tazminat sorumluluğu söz konusu olur.*” (lexpera). Ayrıca Yarg. 3.HD., E. 2015/17982 K. 2017/6600 T. 04.05.2017: “*Adam çalıştıran, görülecek işe uygun fikri, mesleki bilgi ve yeteneklere sahip bir kişi seçmekle yükümlüdür. Seçeceği yardımcı kişinin göreceği iş için vasıflı, yeterli eğitim görmüş, yeni bilgi, yöntem ve teknoloji, özümsemiş ve izlemiş olmasını arayacaktır. Davalının bu en basit tedbirlere başvurmaması objektif özen görevini açıkça kötüye kullandığını kanıtlayan deliller olarak görülmelidir. Davalı, adam çalıştıran sıfatıyla sorumluluktan kurtulabilmesi için, gerekli özeni göstermiş olması halinde de zararın gerçekleşeceğini ispat etmesi icap etmesi gerekecektir.*” (legalbank) (e.t.3.7.2024).

⁸⁸ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 26; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 20.

⁸⁹ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 27; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 20. Yarg. 4. HD. E. 1977/11751 K. 1978/10809 T. 02.10.1978: “*Öncelikle davalıların vinci operatörü olan müstahdemlerini seçmede dikkatli davrandıkları ileri sürülemez. Çünkü,*

Çalışanlar özenle bir şekilde yapılan seçim sonrasında işe ilişkin tanıtım ve talimatlar yoluyla işlerine hazırlanmalıdır. Çalışan deneyimli ve vasıflı olsa dahi, yapılan küçük hata bile üçüncü kişilerin hayatı tehlikeye maruz kalmasına neden olabileceks, talimat verme ve denetleme görevine daha fazla ihtiyaç duyulur. Özel olarak eğitilmiş ve deneyimli çalışanlara bile özellikle hassas ve tehlikeli işler için özel talimatlar verilmelidir. Buna karşın, basit ve tehlikesiz işlerde veya tehlikenin herkes için açık olduğu durumlarda talimata ihtiyaç duyulmaz. İşin müdürden daha yetkin bir uzmana verilmesi durumunda da talimat verilmez.⁹⁰ Üreticinin çalışanları sürekli olarak denetlemesi ise ondan beklenmez. Lakin, deneyimli ve güvenilir çalışanlar için bile belirli bir derecede kontrol gereklidir. Öyle ki, verilen iş basit ve çalışan uygun niteliklere sahipse, ara sıra izleme yeterlidir. Fakat, iş üçüncü kişiler için tehlikeliyse veya çalışanın yeterli deneyimi yoksa, üretici buna uygun olarak denetimi yoğunlaştırmalıdır. Üretici, çalışanın uzmanlık bilgisi nedeniyle denetleyemiyorsa, bunun için ikinci bir uzman çağrılabilir.⁹¹ Tüm bunları gerçekleştiren üretici, işletme faaliyeti içerisindeki çalışanları özenle organize eder. Belirtmek gerekir ki, üreticinin sadece bu çalışanların seçiminde, talimat verilmesinde ve denetlenmesinde özen göstermesi yeterli olmaz.⁹² Aksine çalışanların yeterli sayıda olmaması veya eğitiminin bulunmaması üreticinin sorumluluğuna yol açar. Ayrıca çalışanlar arasında yetenek veya eğitimlerine göre iş bölümünün bulunmaması veya gereği gibi oluşturulmaması, organizasyon sorumluluğuna yol açan sebeplerdir.⁹³

Çalışanların dışında işin veya işletmenin organizasyonu, ürünlerde hataya yol açan nedenlerdendir. Bu bakımdan, üretici işletmesini üçüncü kişilere zarar verme riskini mümkün olduğunca düşük tutacak şekilde

kural olarak iş sahibi müstahdemini seçerken, onun meziyet ve fizik kabiliyetleri, karakteri hakkında bilgi edinmelidir. Özellikle çalıştırdığı adama yeni ve önemli görevler verirken de aynı dikkati göstermelidir. Oysa, İş güvenliği müfettişleri tarafından düzenlenen 12.9.1972 günlü raporun 9/2-d bendindeki açıklamaya göre vinç operatörünün bu konuda ehliyetli bir kişi olduğu hususunda belge ve bonservisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Davalılar bu beyanın ve olgunun aksini iddia ve ispat etmemişlerdir. Bundan başka davalıların adamı olan vinç operatörünün, 6 metre boyunda ve 500 ila 535 kilogram ağırlığında bulunan prefabrik aşıkları kaldırırken vinci idare ettiği kabinden etrafını görmediği bizzat kendisinin ifadesinden anlaşılmaktadır (14.9.1972 günlü beyanı). Güç ve önemli bir işi yapan bir vinç operatörünün oturduğu yerden etrafını görmemesine rağmen kendisine bir yardımcı şahıs verilmesini talep etmemesi bu görevin ehli olmadığının en belirgin bir kanıtıdır. Nitekim, az yukarıda anılan raporun 9/2-c bendindeki açıklamalardan da operatörün dikkatsiz davrandığı anlaşılmaktadır ki bu yön vinç operatörünün seçilmesinde kusurlu davranıldığının belirsizidir. Müdebbir ve işinin ehli bir müstahdem ya da mütehasıs bir işçi, prefabrik demir aşıkları kaldırırken taşıma halkalarının sağlamlığını özellikle kontrol ettirmesi ve halkaların kopması ihtimaline karşı işverenini uyarması gerekirdi. Müstahdem bu basit tedbirin alınmasını da istememekle kusurlu davranmıştır.” (lexpera) (e.t.3.7.2024).

⁹⁰ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 28; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 21.

⁹¹ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 22.

⁹² Pavataj, Rn. 105; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 20.

⁹³ Örnek için bkz. Ünlütepe, s. 340-341, 470; Kanışlı, s. 1547; Türkmen, s. 274-275; Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 105; Kullmann, s. 7; Pavataj, Rn. 105; Okyar, s. 150.

organize etmelidir.⁹⁴ Çalışma saatlerini ve ortamını ayarlarken özen göstermeli, koordinasyon ve iletişimi buna göre hazırlamalıdır. Ayrıca hatalı ürünlerin ayrıştırılacağı şekilde son kontrol sürecini de içeren bir organizasyon kurmalıdır.⁹⁵ Son kontrol, üreticinin işletme faaliyetinde özen gösterdiğini ispatlayacak en önemli ölçütlerdendir. Özellikle üretim sürecinin kusursuz bir şekilde organize edilmesine rağmen kaçınılmayan üretim kaçağı için son kontrollerin yapılması önemlidir.⁹⁶ Son kontroller ile kalite kontrolü yapılırken rastgele örneklemenin mi yoksa her bir ürünün tek tek denetlenmesinin mi gerekli olduğu sorusu yanıtlanmalıdır. Burada cevap büyük ölçüde somut olaya, özellikle ve ürünün potansiyel riskine veya denetim sürecinin ürüne vereceği zarara göre değişir.⁹⁷ Üretici bu yükümlülüğünü üretim sürecini veya bitmiş ürünü kontrol ederek yerine getirebilir. Bunun için örneğin basınç testleri, işletme güvenliğine yönelik muayeneler, aynı zamanda görsel muayene veya karmaşık kontrol prosedürleri (örneğin X-ışını kontrolleri) gerekli olabilir.⁹⁸ Lakin üretici, ürünlerin hatasız olmasını nasıl sağlayacağına kendi karar vermelidir. Dolayısıyla, kalite kontrollerinin nasıl gerçekleşeceğine dair genel bir yükümlülük yoktur.⁹⁹ Fakat yine de üreticinin tüm bu yükümlülüklerinin ölçütü, kamunun haklı güvenlik beklentilerine, teknolojinin geldiği noktaya ve ürünün doğasında var olan tehlikeye göre belirlenir.¹⁰⁰ Ürünlerin son kontrolünün mümkün olmaması veya üreticiden talep edilememesi halinde ise üretici, üretim hatalarını ve üçüncü taraflara yönelik riskleri önleme olasılığı yüksek olan bir üretim süreci seçilmelidir.¹⁰¹

3. Zarar Doğmuş Olmalıdır

İşletme organizasyonunda var olan özensizlik, zarara yol açmadığı sürece sorumluluk doğmaz. Bu bakımdan zarar (*Schaden*), üreticinin organizasyon sorumluluğunun doğabilmesi için önemlidir. İşletme faaliyetiyle mekân ve zaman yönünden ilişkisi olan zararlar bu kapsamdadır.¹⁰² Çalışanın veya kullanılan makine veya araç gerecin hatalı ürüne ve bu zarara yol açması sorumluluğun doğması için yeterlidir. Ölüm ve yaralanma sebebiyle oluşan zararlar üreticinin sorumluluğunu doğurur.¹⁰³

⁹⁴ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 23.

⁹⁵ Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 113; Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 31; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 27; Kullmann, s. 7; BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 312; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 711; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1094; Akçaal, s. 277.

⁹⁶ Kullmann, s. 4.

⁹⁷ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 659.

⁹⁸ Kullmann, s. 4-5.

⁹⁹ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 659; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1093.

¹⁰⁰ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 656; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 713; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33.

¹⁰¹ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 27. Ayrıca bkz. Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 98, 113.

¹⁰² Kara Kılıçarslan, s. 139.

¹⁰³ Pavataj, Rn. 127; Atamer/ Kurtulan Güner, s. 566.

Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ise hatalı ürün sebebiyle bir kişi veya malın uğradığı zararı sorumluluk kapsamına alır. Ayrıca tazminat miktarının belirlenmesinde Türk Borçlar Kanunu'nun hükümleri uygulanır (ÜGTDK m. 6).

Üretici, organizasyon sorumluluğu kapsamında zarar görenin hatalı üretim sebebiyle uğradığı tüm maddî ve manevî zararları tazmin etmek zorundadır.¹⁰⁴ Maddî zarar, zarar görenin malvarlığının aktifinde iradesi dışında meydana gelen azalma veya pasifinde olan artışlardır. Manevi zarar ise zarar görenin kişilik hakkının ihlâli sonucu ortaya çıkar.¹⁰⁵

Gerek Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun gerekse de 85/374 sayılı Direktifin hatalı ürünün kendisinin uğradığı zararın (*Mangelschaden*) tazmin edilmesini amaçlamadığı ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Zira burada önemli olan zarar görenin alışveriş menfaatidir.¹⁰⁷ Zarar gören bunun için ayıptan doğan sorumluluk¹⁰⁸ veya haksız fiil hükümlerine¹⁰⁹ başvurulabilir. Lakin Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifi,¹¹⁰ ölüm veya yaralanma sebebiyle oluşan zararlarla birlikte ayıplı ürünün kendisinin uğramış olduğu zararları kapsama almaktadır (m. 4/6). Kanaatimizce hatalı ürünün kendisinin uğramış olduğu zarar sebebiyle kullanıcı, şartları sağlandığı takdirde organizasyon sorumluluğuna başvurabilmelidir.¹¹¹

Türk Medeni Kanunu, zarar görenin hakkını dayandırdığı olgunun varlığını ispat etmesi gerektiğinden bahseder (TMK m. 6). Bu bağlamda, zarar görenin üreticinin işletme faaliyeti sebebiyle zarara uğradığını ispat etmesi gerekir. Buna karşılık hatanın, organizasyondaki eksiklikten, makine veya araç gereçlerin bozuk olmasından kaynaklandığını ya da çalışanın fiili nedeniyle ortaya çıktığını ispat etmek zorunda değildir.¹¹² TMK m. 6 hükmünün sıkı bir şekilde uygulanması, zarar gören açısından bazı zorluklara yol açar. Zira zarar gören, işletme faaliyetine, hiyerarşik yapıya yabancı; delillere de uzak konumdadır. Dolayısıyla, hayatın olağan akışı, üreticinin delile yakınlığı ve ispatın kolay olması sebebiyle, ispat yükünün

¹⁰⁴ Ünlütepe, s. 345; Türkmen, s. 265.

¹⁰⁵ Eren/ Dönmez, s. 1510; Ünlütepe, s. 346-347.

¹⁰⁶ Havutçu, s. 37, 81; Pavataj, Rn. 127; Kılınç, s. 251 vd.; Arık, s. 189; Kanişlı, s. 1439; MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 1 Rn. 2-3; Atamer/ Kurtulan Güner, s. 568.

¹⁰⁷ Atamer/ Kurtulan Güner, s. 568.

¹⁰⁸ Havutçu, s. 37, 81. Yargıtay ayıplı üretilen araç için yapılan masrafları ayıptan doğan sorumluluk bağlamında ele almaktadır. Mahkeme sözleşme ilişkisinin varlığını aramasa da zamanaşımı nedeniyle davanın reddine karar vermiştir. Karar için bkz. Yarg. 19. HD., E. 2014/8733 K. 2015/5518 T. 16.04.2015 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹⁰⁹ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28.

¹¹⁰ Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin 2022/0302 sayılı Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifi (COM (2022) 495 Final) için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:52022PC0495> (e.t.3.7.2024).

¹¹¹ Aynı yönde bkz. Kılınç, s. 251 vd.

¹¹² Ünlütepe, s. 383; Antalya, s. 362-363; Kara Kılıçarslan, s. 148. Aynı yönde bkz. Waespi, s. 21.

organizasyon sahibi üreticiye yüklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹¹³ Nitekim üretim hatalarını zarar gören kullanıcı veya üçüncü kişilerin ispat etmesi, çoğu zaman mümkün değildir. Üretici, gerekli tüm özeni göstermesine rağmen fark edilemeyen ve önlenemeyen bir üretim hatası olduğunu kanıtlayarak kendisini temize çıkarmalıdır. Üretici, kendi inisiyatifiyle, kullanımdaki tüm makul güvenlik önlemlerini tam olarak açıklamalı ve göstermelidir. Organizasyonun düzgün kurulduğuna dair kanıt sunmalıdır.¹¹⁴ Kanaatimizce de sadece üretici üretim alanına genel bir bakışa sahiptir. Bu alanı kendisi organize ve kontrol etmektedir. Hatayı oluşturan neden ise onun risk alanının bir parçasıdır. Bu sebeple, hatanın işletme düzeninden kaynaklanmadığını ispat yükü üreticiye ait olmalıdır. Lakin zarar gören uğradığı zararı ispat etmelidir.¹¹⁵

4. Uygun İlliyet Bağı Bulunmalıdır

Üreticinin kullanıcı veya diğer kişilerin uğradığı zarardan sorumlu tutulabilmesi için işletme faaliyeti ile zarar arasında uygun illiyet bağının varlığı gerekir. Bu bağlamda üreticinin, işletmesindeki araç gereç, makine veya çalışanlar ya da organizasyondaki bir eksiklik zarara yol açmalıdır.

Adam çalıştıranın sorumluluğunun aksine çalışan fiili ile oluşan zarar arasında fonksiyonel bağ bulunmasına gerek yoktur. İşletme faaliyeti ile oluşan zarar arasında yer ve zaman bağlantısının bulunması yeterlidir.¹¹⁶ Ancak yer ve zaman bağlantısı bulunsa da çalışanın işin ifasını fırsat bilerek zarar vermesi halinde sorumluluk oluşmaz.¹¹⁷

5. Üretici Kurtuluş Kanıtı Getirememiş Olmalıdır

Üreticinin organizasyon sorumluluğunun doğabilmesi için gerekli şartların oluşmasının yanında üreticinin kurtuluş kanıtı getirememiş olması gerekir. Zira üreticinin çalışma düzeninde özen gösterdiğini bu düzenin zarar doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispatlaması halinde organizasyon sorumluluğu ortadan kalkar (TBK m. 66/3).

Kurtuluş kanıtı, klasik olarak çalışanların seçimi (*cura in eligendo*), talimat verilmesi (*cura in instruendo*) ve denetlemesinde (*cura in custodiendo*) gerekli özenin gösterildiğinin kanıtlanmasından oluşur.¹¹⁸ Bu bakımdan üretici, çalışanın bilgi, beceri ve tecrübesini dikkate alarak seçtiğini; talimatların içeriğini ve ayrıntısını çalışanın deneyimine, işin zorluk veya tehlikesine göre belirlediğini ispat etmelidir. Ayrıca üretici, çalışanların

¹¹³ Ünlütepe, s. 384-387; Türkmen, s. 274-276.

¹¹⁴ BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 742.

¹¹⁵ Waespi, s. 21; Kara Kılıçarslan, s. 148; Türkmen, s. 265.

¹¹⁶ Eren/ Dönmez, s. 1512 vd.; Ünlütepe, s. 363-364. Karş. Antalya, s. 361; Kara Kılıçarslan, s. 145, 147.

¹¹⁷ Ünlütepe, s. 365-366. Karş. Kara Kılıçarslan, s. 147.

¹¹⁸ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 25. Bkz. Yarg. 19. HD., E. 1993/8957 K. 1993/9031 T. 28.12.1993 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

yeteneğine, işin zorluk veya tehlikesine göre gerekli yoğunlukta bir denetim kurduğunu ispatlamalıdır.

Organizasyon sorumluluğunda, kurutuluş imkânı öngörülen haller, kanun koyucu tarafından örnek olarak sayılmaktadır.¹¹⁹ Diğer bir ifadeyle, kanun koyucu adam çalıştırmanın sorumluluğundan (TBK m. 66/1) farklı olarak organizasyon sorumluluğunda (TBK m. 66/3) kurutuluş kanıtı getirme imkânını sınırlı sayıda belirlemez. Bu bakımdan üretici, çalışanların seçiminde, denetiminde veya talimat vermede özenli davrandığını ispat ederek sorumluluktan kurtulamaz. Aksine işletme sahibi üretici, üretim sürecinde hiçbir hataya yer vermeyecek şekilde örgütlenme sağlamalı, zararı önleyecek her türlü tedbiri almalı ve bunu ispat etmelidir.¹²⁰ Üretici, işin uygun şekilde organize edildiğini, araç ve gereçlerin elverişli olduğunu ve yardımcıların yeteneklerini dikkate alarak organizasyonu kurduğunu ispatlamalıdır.¹²¹

Üreticinin işletme faaliyetinin organizasyonunda özenli davranıp davranmadığı, her bir somut olayda değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, çalışanın işi ne kadar büyük, önemli veya tehlikeliyse gerekli özenin gösterildiğine dair kanıt gereklilikleri de o kadar katı olmalıdır.¹²² Buna karşın, hükmün aşırı geniş yorumlanmasından kaçınılmalıdır. Burada üreticinin kurutuluş kanıtı getirmesinin mümkün olmasına ve bunun bir özen borcunun gereği olduğuna dikkat edilmelidir. Bu ilkeler kapsamında istenen kurtuluş kanıtları değerlendirilebilir.¹²³

¹¹⁹ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 25; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 19; Antalya, s. 360; Kanişlı, s. 1457; Okyar, s. 149; Türkmen, s. 277; Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 13; Altay, s. 169. Karş. Waespi, s. 249.

¹²⁰ Bkz. Antalya, s. 360; Türkmen, s. 277. Bkz. Yarg. 4. HD. E. 1977/11751 K. 1978/10809 T. 02.10.1978; Yarg. 4. HD. T. 02.10.1978 E. 1977/11751 K. 1978/10809: “İstihdam edenin bu özen ödevi (vecibesi) doktrin ve uygulamada genellikle dört esasta mütalaa edilmektedir. a) Adam kullanan, müstahdem veya işçisini seçmede dikkat ve özen göstermelidir, b) Talimatta özen göstermelidir, c) Denetim ve gözetimde özen göstermelidir, d) En önemli olarak da seçim, talimat ve nezaretten maada, istihdam eden kişi, işin organizasyonunu esaslı ve doğru bir şekilde kurmakla da ödevli ve yükümlüdür. Çünkü bu yükümlülük doğması muhtemel zararı önleyecek olan en önemli faktörlerdendir. İstihdam eden, işin kuvvetine ve önemine nazaran kifayetsiz personel kullanırsa, veya işin yapılmasını ve yürütülmesini tehlikeli bir şekilde düzenlerse organizasyon bakımından kusurlu hareket etmiş olur. Keza istihdam edenin, işin yürütülmesini sağlayan çalışma aletlerinin ve kullandığı malzemenin işe yarar olması lazımdır. Eğer, çalıştırdığı adamlara tevdi ve teslim ettiği araç ve gereçler ve işte kullandığı malzemeler bozuk ve hatalı ise, yine organizasyon bakımından kusurlu davranmış olur.” (lexpera). Hastane organizasyonu kararı için bkz. Yarg. HGK., E. 2009/393 K. 2009/452 T. 21.10.2009 (lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹²¹ Fischer/ Böhme/ Gähwiler, OFK OR Art. 55 Rn. 25.

¹²² Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 112.

¹²³ Waespi, s. 249.

C. ÜRETİM HATASI SEBEBİYLE OLUŞAN SORUMLULUĞUN HUKUKİ TEMELLERİ VE ORGANİZASYON SORUMLULUĞU İLE ARASINDAKİ İLİŞKİ

A. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN SORUMLULUKLA

Hatalı ürünün yol açtığı zarar birden fazla sorumluluğun doğmasına ve farklı değerlendirmeler yapılmasına neden olabilir. Nitekim ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir düzenlemenin bulunmadığı dönemde de uğranılan zararın tazmini farklı sorumluluk sebeplerine dayandırılarak çözüm üretilmeye çalışıldı. Bu dönemde ilk olarak üreticinin hatalı ürünlerden doğan sorumluluğunun sözleşmeye dayandığı ifade edildi.¹²⁴ Bu sözleşmenin üçüncü kişileri koruyucu etkisine veya güven unsuruna bağlıdır.¹²⁵ Lakin sözleşmeden doğan sorumluluk, hatalı ürünlerin yol açtığı tüm zararları tazmin edemez. Zira ayıp (*mangel*) ürün sorumluluğunda kullanılan hata kavramından farklıdır.¹²⁶ Ayıp sözleşmeden doğan sorumluluklarda kullanılan hukukî bir kavramdır. Bununla sözleşme tarafının ifaya olan menfaati korunur. Sözleşmenin konusunda ayıp bulunması halinde sözleşmede yer alan edimler arasında dengenin bozulduğu kabul edilmektedir. Bozulan dengenin tekrar sağlanabilmesi için de bazı seçimlik haklar tanınır. Ürün sorumluluğunda ise amaç piyasaya sürülen ürünlerin güvenli olmasını ve zarara yol açmamasını sağlamaktır.¹²⁷ Ayrıca ayıplı mallar, hatalı olmak zorunda değildir. Zira hata, objektif bir kavramdır. Ürünün hatalı olup olmadığı değerlendirilirken zarar verme potansiyelini dikkate alınır. Ayıp ise sözleşme konusunun gereken veya bildirilen niteliklere sahip olmamasıdır.¹²⁸ Buna ek olarak, hata kavramı ayıptan farklı olarak ürünün kullanılabilirliğine odaklanmaz. Tüm bunlarla

¹²⁴ Bu konudaki görüşler ve değerlendirme için bkz. Akçura Karaman, s. 60 vd.

¹²⁵ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 295. Yarg. 11. HD., T. 20.09.1979 E. 1979/3398 K. 1979/4053: “*Davalı A.Ş. yapımçı sıfatıyla yasadan doğan (BK. 41 vd.) kusur sorumluluğuna sahiptir. Bu davalının imal ettiği malda saptanan yapım bozukluğu nedeniyle o malı alan herkese karşı sorumlu olacağıın kabulü sorumludur. BK.nun 41. maddesi uyarınca kamuya sunduğu malın yapımında ihmal ve kayıtsızlığı sonucu oluşan üretim hatası nedeniyle haksız biçimde zarara uğrayan kişilerin objektif nitelikli bu zararlarının yapımçı tarafından giderilmesi gerekir. Bunun dışında davacı, malın davalı yapımçı A.Ş. tarafından üretildiğini bilerek ve ona güven duyarak satın almıştır. Bu nedenle yaratılan güvenden dolayı da davalı A.Ş. sorumluluğunun bulunduğu kabulü gerekir. Ayrıca yapımçı davalı ürettiği malı acentesi aracılığı ile davacıya sattığına göre aradaki sözleşme ilişkisi nedeniyle satıcının satılan maldaki bozuklukları garanti borcu (BK. 194 vd.) hükümlerince de sorumlu kılınacaktır. Tüm bu nedenlerle davalı A.Ş. vekilinin temyiz itirazlarının reddi gerekmektedir.*” (lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹²⁶ MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 2; Keser, s. 109; Havutçu, s. 25; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 4; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 28. Karş. Kırca, s. 128 vd.

¹²⁷ Baş, s. 376; Kanışlı, s. 1436; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 4.

¹²⁸ MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 2; Keser, s. 109; Havutçu, s. 25; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 28.

birlikte, üretim hatası içeren bir ürün, olması gereken özelliklere sahip olmadığı için ayıplıdır.¹²⁹

Bazı durumlarda üretici ve zarar gören arasında sözleşme ilişkisi bulunmakta ve organizasyon kusuru sonucunda hatalı üretilen ürünün yol açtığı zarar ile sözleşme de ihlâl edilmektedir. Bu halde zarar görenin sözleşmeye mi dayanacağı yoksa organizasyon sorumluluğuna mı başvurması gerektiği değerlendirilmelidir. Doktrinde esasen hem sözleşmeden doğan sorumluluk hem de sözleşme dışı sorumluluğun hatalı üründen doğan zararın tazmini için yarışan iki sebep olduğu ifade edilmektedir.¹³⁰ İsviçre Federal Mahkemesi, Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun kabulünden önce 1949 yılında tırmanma kemerinin kopmasını konu alan bir kararında bu hususu ele almaktadır. Olayda üreticinin, tamir için getirilen kemerin, tamirinde birinci kalite malzeme kullanıldığını, özen gösterildiğini ve bu konuda çalışanlara talimat verdiğini kanıtlaması gerekmektedir. Mahkeme ise sözleşmeden doğan sorumluluk ile organizasyon sorumluluğunun yarıştığına karar verir.¹³¹

B. HAKSIZ FİİL SORUMLULUĞUYLA

Türk hukukunda özel bir hukukî düzenlemenin yer almadığı dönemde üreticinin sorumluluğu, özellikle sözleşme ilişkisinin bulunmadığı durumlarda ilk olarak kusur esasına dayandırılarak haksız fiil hükümleriyle çözülmek istendi.¹³² Hatalı ürün sebebiyle oluşan zararın tazmininin haksız fiile dayandırılması bu dönemde önemlidir. Çünkü sözleşmeden doğan sorumluluk, zarar gören üçüncü kişiler veya bazen de alıcılar için gerekli korumayı sağlayamaz.¹³³ Yargıtay da önceki uygulamalarında üreticinin üretim hataları sebebiyle sorumluluğunu kusur esasına dayandırmaktadır.¹³⁴

¹²⁹ MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 3 Rn. 2; Keser, s. 109.

¹³⁰ Bkz. Havutçu, s. 34; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 684; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1035; Hess, SHK PrHG Art. 11, Rn. 1; NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 297; Türkmen, s. 263.

¹³¹ BGE 64 II 260.

¹³² Bkz. Kırca, s. 41; Dönmez, s. 388; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1199; Kanışlı, s. 1421; Altay, s. 168.

¹³³ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 282, 292; MüKoBGB/Wagner, § 823 Rn. 916, 1034; Özcan Büyüktanır/ Okyar, s. 1199.

¹³⁴ Yarg. HGK E. 2002/4-114 K. 2002/84 T. 13.02.2002: "Gerçekten taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi yoktur. Ancak öğretisi ve uygulamada yapımçı ile zarar gören arasında böyle bir bağ olmasa bile yapımçının sözleşme dışı da sorumlu tutulabileceği benimsenmektedir. Türk Hukukunda yapımçının sorumluluğuna ilişkin özel bir sorumluluk düzenlenmemişse de bu konuda Borçlar Kanununun 41. Maddesinin birinci fıkrası hükmünün uygulanması mümkündür. Söz edilen fıkra hükmünde belirtildiği gibi kusuru ile diğer bir kimseye zarar ıka eden kişi o zararın tazminine mecburdur buradaki kusur, hukuka uygun olmayan, hukuk düzeninin kınadığı bir irade veya irade noksanıdır. Bir imalat, normal şartlar altında ve normal kullanıma halinde, zarar vermeye elverişli ise, kural olarak ortada kusur'un (hatanın) varlığını kabul etmek gerekir. Böyle bir malı piyasaya süren yapımçı tehlike yaratmış demektir. Yapımçı bu tehlikenin gerçekleşmesini önlemek için gerekli önlemleri almamışsa, zararın gerçekleşmesi halinde bunu tazmin ile yükümlü olur. Federal Mahkeme de imalatta kullanılan malzemenin seçiminde ve kontrolünde, malın yapımında

Lakin doktrinde üretim hatalarının 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu'nun kusur sorumluluğu düzenlemesiyle (eBK m. 41) çözümlenemeyeceği ifade edilerek bu durum eleştirilir.¹³⁵ Ayrıca Yargıtay'ın bu uygulaması, üreticilerin kusuru olmadığı veya ispat edilemediği durumlarda zarar görenlerin zararlarının tazmin edilmemesine yol açmaktadır. Söz konusu dönemde Yargıtay, bu hususu değerlendirek ispat yükünü ters çevirip çözüm üretmeye çalışmaktadır.¹³⁶

Hatalı ürünlerin yol açtığı zararın haksız fiil sorumluluğu kapsamında yeterince korunmadığı düşüncesi, doktrinde farklı değerlendirme yapılmasına yol açar. Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu öncesinde yapılan değerlendirmeye göre üretim hataları, tasarım ve bilgilendirme hatalarından ayrı ele alınmalıdır. Tasarım ve bilgilendirme hatalarında üreticinin sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğu kapsamında (TBK m. 49) incelenmelidir. Buna karşın üreticinin, üretim hatası sebebiyle kusur sorumluluğu doğmaz. Zira üretim hatalarının yol açtığı zarar, üreticinin davranışından kaynaklanmaz. Bu sebeple kusuru da bulunmaz. Üretim hataları, üreticinin organizasyonun kaçınılmaz riskleridir. Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte hukuk sistemimize dahil olan organizasyon sorumluluğu, üretim hataları için uygulanabilecek ideal bir düzenlemedir.¹³⁷

ve birleşiminde, bundan sonraki denetiminde, elemanın seçiminde gerekli özeni göstermeyen imalatçı, hatalı imalatı piyasaya sürmek suretiyle başkaları için tehlikeli bir durum yaratmış, göstermesi gerekli özeni yerine getirmemiş bulunduğundan BK.nun 41. madde uyarınca sorumlu olduğunu kabul etmiştir” (legalbank). LPG tüpünün hatalı dolumu sebebiyle üreticinin kusur esasına göre sorumlu olduğu yönünde bkz. Yarg. 4. HD., E. 1997/4787 K. 1997/8679 T. 25.09.1997 (lexpera); Yarg. 4. HD., E. 1995/6256, K. 1995/2596, T. 27.03.1995 (legalbank) (e.t.3.7.2024).

¹³⁵ Büyüksağış/ Öz, s. 181-182.

¹³⁶ Yarg. HGK E. 1996/4-588 K. 1996/831 T. 27.11.1996: “*Dava, hukuki nedeni itibarıyla imalatçının sorumluluğu esas alınarak açılmıştır. İmalatçı, bir malı imal eden ve piyasaya süren kimsedir. İmalatçının sorumluluğu, BK'nun genel ilkesi uyarınca, bir kusur sorumluluğudur. Ne var ki sorumluluğun dayanakları belirlenirken BK'nun 41. maddesindeki genel ilkenin katı biçimde uygulanmaması gerekmektedir. Şöyle ki; imalatçı faaliyeti dolayısıyla hukukun gerekli kıldığı ve alınmasını imalatçıdan beklenebilir bulunduğu bütün özeni göstermekle yükümlüdür. Görüldüğü üzere BK'nun 41. maddesini bu şekilde yorumlamak mümkün değildir... Açıklanan bu ilkeler gözetildiğinde, zarar görenin BK'nun 41. maddesinde ifade edildiği üzere, zarar verenin kusurunu kanıtlamadaki yükümlülüğünün hafiflediği sonucuna varabiliriz. İmalat işinin çok komplike olması nedeniyle de, zaten zarar görenin bazı hususları kanıtlaması imkânsız olacaktır. Bundan dolayıdır ki, fiili karinenin ispat yerine geçmesi kabul edilmelidir. Zararın imal edilen şeyin kullanımından kaynaklanmadığını imalatçı kanıtlayacaktır. Bu husus Alman Mahkemelerince de kabul edilmiş bulunmaktadır.*” (legalbank). Ayrıca bkz. Yarg. 4. HD. E. 1977/11751 K. 1978/10809 T. 02.10.1978 (lexpera); Yarg. 11. HD., E. 1979/3398 K. 1979/4053 T. 20.09.1979; Yarg. 4. HD., E. 1977/2921 K. 1977/7745 T. 05.07.1977 (lexpera); Yarg. 4. HD., E. 1997/4787 K. 1997/8679 T. 25.09.1997 (lexpera); Yarg. 4. HD., E. 1987/1655, K. 1987/2257, T. 26.03.1987 (legalbank); Yarg. HGK E. 1996/4-588 K. 1996/831 T. 27.11.1996 (legalbank); Yarg. 11. HD T. 30.06.2021, E. 2020/5083, K. 2021/5398 (lexpera); Yarg. 4. HD., E. 1995/6256, K. 1995/2596, T. 27.03.1995 (legalbank) (e.t.3.7.2024).

¹³⁷ Büyüksağış/ Öz, s. 182, 192-193.

Alman hukukunda ürün sorumluluğuna ilişkin özel düzenlemelerin bulunmadığı dönemde sözleşme ilişkisi de yoksa haksız fiillere ilişkin özel düzenlemeler uygulanır.¹³⁸ Takip eden dönemde haksız fiil hükmü geniş yorumlanarak ve zarar görenin ispat yükünü hafifletecek özel uygulamalar geliştirilir.¹³⁹ Ayrıca bu dönemde adam çalıştırmanın sorumluluğu (BGB § 831) kapsamında organizasyon sorumluluğuna hükmedilir. Buna göre organizasyon içerisinde çalışılan yerlerde üreticiler, çalışanlarının fiilleri sebebiyle hatalı olan ürünlerden sorumludurlar.¹⁴⁰

İsviçre hukukunda, Alman ve Türk Hukuklarına benzer şekilde üreticinin ilk zamanlarda haksız fiil esasına göre sorumlu olduğu kabul edilmektedir.¹⁴¹ Lakin sonraki dönemde adam çalıştırmanın sorumluluğu (OR Art. 55) geliştirilerek üreticinin organizasyon eksikliğinden de sorumlu olduğu belirtilmektedir.¹⁴² Öyle ki, İsviçre Federal Mahkemesi, menfez çerçevesinin taşınması esnasında taşıma halkasının koparak yaralanmaya yol açan kararda¹⁴³ üretim hatasını değerlendirir. Öncelikle Bern Yüksek Mahkemesi, söz konusu hatanın üretim hatası olduğunu, önlenemeyeceğini ve üretici firmanın gerekli tüm özeni gösterdiğini ifade ederek davayı reddeder. Federal Mahkeme ise Yüksek Mahkeme'den farklı olarak üreticinin özen sorumluluğunun kapsamı genişletir. Buna göre üretici, sadece çalışanın hatasını önlemesinden sorumlu değildir. Aksine üretici, üretim sürecinde hataya yol açmayacak biçimde örgütlenmeyi sağlamalıdır. Bu bakımdan Mahkeme, çalışanların seçimi, talimat verilmesi veya denetiminin yanında işletmenin zarara yol açmayacak şekilde örgütlenmesinin gerekli olduğuna ve ürünlerin son kontrollerinin yapılmasının lüzuma işaret eder. İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre üretici, üretimde hatayı, hatalı ürünün ise piyasaya sürülmesini önlemek için her türlü tedbiri almalıdır.¹⁴⁴

Üreticinin üretim hatalarından doğan sorumluluğu, işletmesindeki organizasyon eksikliğine dayandırılıyorsa haksız fiil sorumluluğu uygulanmaz. Zira haksız fiil sorumluluğu, kusur esasına dayanan genel düzenlemedir (TBK m. 49). Organizasyon sorumluluğu ise genel hükmün eksikliklerini gidermeye çalışan kusursuz sorumluluğu esas alan özel bir düzenlemedir (TBK m. 66/3).¹⁴⁵ Bu bakımdan özel düzenleme olan organizasyon sorumluluğunun uygulanması gerekir.

¹³⁸ BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 1 Rn. 8.

¹³⁹ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 282.

¹⁴⁰ Arık, s. 27. Ayrıca bkz. BGE 90 II 86 Erw. 3.

¹⁴¹ Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 1 vd.; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 27.

¹⁴² Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 1-4 ve Art. 11, Rn. 9.

¹⁴³ BGE 110 II 466 Erw. 2. Karar için bkz. Havutçu, s. 54-56; Kanişlı, s. 1458; Akçura Karaman, s. 100 vd.

¹⁴⁴ Havutçu, s. 56.

¹⁴⁵ Pavataj, Rn. 110; Kanişlı, s. 1453-1454.

C. ÜRÜN SORUMLULUĞUYLA

I. Genel Olarak Ürün Sorumluluğu

a. Türk Hukuku Bakımından

818 sayılı mülga Borçlar Kanunu'nda ürün sorumluluğuna ilişkin düzenleme yer almaz. Bu sebeple, bir kanun boşluğundan bahsedilir.¹⁴⁶ Üreticinin sorumluluğu, Türk Hukuku'nda ilk defa 2003 yılında yapılan değişiklikle birlikte 4077 sayılı mülga Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde yer alır. Buna göre tüketici, ayıplı mal sebebiyle sahip olduğu seçimlik hakları ve oluşan zararın tazminini üreticiden isteyebilir (m. 4). Böylelikle tüketiciye yeni bir hak tanınmış olmasa da ona karşı sorumlu olan kişilerin sayısı artırılır. Amaç satıcıya ulaşamama veya satıcının maddî durumunun olmaması halinde tüketicinin hak kaybına uğramamasıdır. Ayrıca bu sorumluluk ile tüketiciye ayıplı ürün sebebiyle üreticiye başvuru imkânı öngören sözleşmeden doğan bir hak tanındı.¹⁴⁷ Lakin Kanun'un yürürlükten kalkmasıyla birlikte, ürün sorumluluğuna ilişkin yasal bir düzenleme o dönemde kalmadı. 12 Mart 2021 tarihinde ise 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu yürürlüğe girerek ürün sorumluluğu düzenlendi.¹⁴⁸ Kanun koyucu, gerekçesinde Kanun'un iç hukukumuzda uygulaması olmamasına rağmen Avrupa Birliği ülkelerinin hukuk sistemleriyle yeknesaklığı sağlamak için 85/374 sayılı Direktifin doğrultusunda hazırlandığını ifade etmektedir.¹⁴⁹ Bu düzenlemeyle Türk hukukunda üreticinin sorumluluğuna ilişkin özen bir düzenlemeyle boşluk giderildi.¹⁵⁰ Artık 4077 sayılı ile mülga Tüketicinin

¹⁴⁶ Keser, s. 22. Yarg. 11. HD., E. 2020/5083 K. 2021/5398 T. 30.6.2021(lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹⁴⁷ Öz, s. 14.

¹⁴⁸ Bu kanun ile 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun yürürlükten kaldırıldı. Söz konusu kanun, kanun 2001/95 sayılı Genel Ürün Güvenliği Direktifi esas alınarak hazırlandı. Kusursuz sorumluluk öngörülmekteydi. Bkz. Öz, s. 16. Tehlike sorumluluğu düzenlendiği görüşü için bkz. Antalya, s. 432.

¹⁴⁹ Bkz. Gerekçe m. 6. Gerekçe için bkz.

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss173.pdf> (e.t.3.7.2024).

¹⁵⁰ Yarg. 11. HD., E. 2020/5083 K. 2021/5398 T. 30.6.2021: "Yargıtay HGK 27.11.1996 gün 1996/4-588 esas ve 1996/831 karar, 13.02.2002 gün 2002/4-114 esas ve 2002/84 karar, 15.04.2011 gün 2011/4-58 esas ve 2011/176 karar sayılı kararlarında da belirtildiği üzere, üretici ile alıcı arasında bir sözleşme ilişkisi yoktur. Ancak öğretide ve uygulamada üretici ile zarar gören arasında böyle bir bağ olmasa bile üreticinin sözleşme dışı sorumlu tutulabileceği, Türk Hukukunda üreticinin sorumluluğuna ilişkin özel bir sorumluluk düzenlenmemişse de (Yasa koyucu bu konudaki yasa boşluğunu görerek 12.03.2021 tarihinde yürürlüğe giren 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile üreticinin sorumluluğu hüküm altına alınmış ve bu konudaki yasa boşluğu giderilmiştir.) bu konuda Borçlar Kanunu'nun 41. (6098 sayılı TBK'nın 49.) maddesinin 1. fıkrasındaki hükmün uygulanabileceği kabul edilmiştir. Bu madde hükmü uyarınca kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Üreticinin

Korunması Hakkında Kanun'dan farklı olarak yalnızca tüketiciye koruma sağlanmaz. Üreticinin üçüncü kişilere karşı sorumluluğu da Kanun kapsamında ele alınır.¹⁵¹

Kanun'un ifadesiyle imalatçı¹⁵² veya ithalatçının¹⁵³ ürünün bir kişiye veya mala verdiği zarardan doğan sorumluluğu, "Ürün sorumluluğu tazminatı" başlığıyla 6. maddede düzenlenir.¹⁵⁴ Buna göre Kanun kapsamında sorumluluğun doğabilmesi için güvenli olmayan ürünün piyasaya arz edilmesi, bir zararın doğması ve uygun illiyet bağının olması gerekir. Piyasaya arz, ürünün piyasada ilk kez bulundurulmasını ifade eder (m. 3/k). Bu bakımdan ürün piyasaya sürülme anında hatalıysa ürün sorumluluğu doğar. Üründeki uygunsuzluk, bir kişinin hayatına son verir, vücut bütünlüğünü ihlâl eder veya malvarlığında azalmaya yol açarsa, imalatçı veya ithalatçının tazmin yükümlülüğü doğar. Maddî veya manevî tazminat miktarının belirlenmesinde, Türk Borçlar Kanunu'nun hükümleri uygulanır

buradaki sorumluluğu kusur sorumluluğudur. Üretici bulunduğu faaliyet gereği hukuk düzenince gerekli olan ve kendisinden beklenebilen tüm özeni göstermesi, önleyici tedbirler alması gerekir." (lexpera) (e.t.3.7.2024).

¹⁵¹ Kanışlı, s. 1422.

¹⁵² ÜGTDK m. 3/g: "İmalatçı: Ürünü imal ederek veya ürünün tasarımını veya imalatını yaptırarak kendi isim veya ticari markası ile piyasaya arz eden gerçek veya tüzel kişiyi... ifade eder." Üretim kavramı, tarımsal ürünleri de kapsadığı için imalatçı kavramından daha geniştir. Zira tarım ürünleri imal edilmezler. Aksine yetiştirilirler. İmal kavramı sanayinin tüm kolları için uygun görülmemektedir. Bu sebeple de doktrinde ürün sorumluluğunda imalatçı yerine üretici kavramına yer verilmesinin daha isabetli olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Havutçu, s. 23; Keser, s. 77-78; Aydos, s. 113 dn. 416. Kavramın değerlendirilmesi için bkz. Arık, s. 134; Atamer/ Kurtulan Güner, s. 547.

¹⁵³ ÜGTDK m. 3/g: "İthalatçı: Ürünü ithal ederek piyasaya arz eden gerçek veya tüzel kişiyi... ifade eder."

¹⁵⁴ Bkz. ÜGTDK m. 6: "(1) Ürünün, bir kişiye veya bir mala zarar vermesi halinde, bu ürünün imalatçısı veya ithalatçısı zararını gidermekle yükümlüdür.

(2) İmalatçı veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için, zarar gören tarafın uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi zorunludur.

(3) Ürünün sebep olduğu zarardan birden fazla imalatçı veya ithalatçının sorumlu olması halinde, bunlar müteselsilen sorumlu tutulurlar.

(4) İmalatçı veya ithalatçıyı üründen kaynaklanan tazminat sorumluluğundan kurtaran ya da bu sorumluluğu azaltan sözleşmelerin ilgili maddeleri hükümsüzdür.

(5) Ürünün sebep olduğu zarar nedeniyle ödenecek maddî ve manevî tazminat miktarının belirlenmesinde 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır.

(6) Tazminat talebi için zamanaşımı süresi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde zararın doğduğu tarihten itibaren on yıldır.

(7) Diğer kanunlardaki tazminat sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır." Ayrıca bu Kanun ürün sorumluluğuyla birlikte ürünün piyasaya arzı ve denetiminin sağlanmasını içeren ürün güvenliği konularını da ele almakta ve idari yaptırımlar düzenlemektedir (m. 10). Avrupa Birliği'nde ise 85/374 sayılı Direktif ürün sorumluluğu; 2001/95 sayılı Ürün Sorumluluğu Yönergesi ise ürün güvenliğini düzenlemektedir.

(m. 6/5). Bu halde ürün olağan kullanım amacına uygun kullanılmasına rağmen bir zarar doğmalıdır. Öte yandan, kurtuluş kanıtı getirildiği takdirde imalatçı veya ithalatçının sorumluluğu kalkar (m. 21).¹⁵⁵

Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun getirmiş olduğu sorumluluk kusursuz bir sorumluluktur.¹⁵⁶ Zira kanun koyucu, imalatçı veya ithalatçının sorumluluğunun doğabilmesi için kusurlu olmalarını aramamaktadır. Kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulmak mümkün olduğu için buradaki sorumluluk, ağırlaştırılmış özen sorumluluğu olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁷

b. Kıta Avrupası Bakımından

Kıta Avrupası'nda ürün sorumluluğunu yeknesaklaştırmaya yönelik düzenleme çalışmaları öncesinde üreticinin, hatalı ürünler nedeniyle öncelikle sözleşme veya haksız fiil kapsamında sorumlu olduğu ifade edilmekteydi. İlerleyen dönemde mahkemeler verdikleri kararlar ile bir organizasyon dahilinde üretim yapan kimselerin organizasyon kusurundan sorumlu olduğunu kabul etti.¹⁵⁸ Lakin bu koruma yeterli görülmeyle eleştirildi. Zira birden çok kişinin çalışmadığı işletmelerde organizasyon sorumluluğuna dayanılması mümkün değildir.¹⁵⁹ Ayrıca üretici, kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulabilir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nde ürünlerden kaynaklanan teknik sorunların çözülmesi ve Birlik içerisindeki mevzuatların uyumlaştırılması amacıyla 1980 yılında çalışmalar başladı. 1985 yılında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin için hukuklarının uyumlaştırılması amacıyla 25 Temmuz 1985 tarihli 85/374 sayılı Ürün Sorumluluğu Direktifi kabul edildi. Direktifte yer alan sorumluluk, olağan sebep ve tehlike sorumluluklarının unsurlarını birlikte içermektedir.¹⁶⁰ Direktife göre hatalı ürün sebebiyle üretici veya üretici sayılanların sorumluluğunun doğabilmesi, bazı şartlara bağlıdır. Bunlar hatalı ürün olması, zarar doğması, zarar ile hatalı ürün arasında uygun illiyet bağının varlığı ve hukuka aykırılıktır. Öte yandan, üretici kurtuluş kanıtı getirememiş olmalıdır (m. 7). Teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşmeyle birlikte uygulamada bazı sorunlar ve tartışmalar ortaya çıkmaktadır. 85/374 sayılı Direktifin, teknolojik gelişmeler ışığında gözden geçirilmesi gerektiğini belirten Avrupa Komisyonu, 28.09.2022 tarihinde Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifini (COM (2022) 495 Final)¹⁶¹ hazırladı. Avrupa Parlamentosu 12.03.2024 tarihinde söz konusu bu yeni

¹⁵⁵ Baş, s. 372-375.

¹⁵⁶ Demir, s. 123; Kanışlı, s. 1443. Özen esasına dayandığı yönünde bkz. Ünal/ Kalkan, s. 53.

¹⁵⁷ Keser, s. 103; Baş, s. 367-368; Demir, s. 126-127.

¹⁵⁸ Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 1 vd.; NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 282.

¹⁵⁹ Pavataj, Rn. 111.

¹⁶⁰ Havutçu, s. 101.

¹⁶¹ Avrupa Parlamentosu Ve Konseyin 2022/0302 sayılı Hatalı Ürünlerden Sorumluluğa İlişkin Direktif Teklifi (COM (2022) 495 Final) için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:52022PC0495> (e.t.3.7.2024).

Ürün Sorumluluğu Direktifini onayladı. Gelineen noktada Taslak, Avrupa Birliği Konseyi'nin onaylaması ve Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayınlanmasının ardından yirmi gün geçmesiyle yürürlüğe girecektir (m. 23). Üye ülkelerin ise yeni Ürün Sorumluluğu Direktifinin yürürlüğe girmesinden itibaren yirmi dört ay içinde revizyon yapmaları gerekmektedir (m. 22).

Almanya 1990 yılında Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'nu (ProdHaftG); İsviçre 1993 yılında İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu'nu (PrHG) kabul ederek Direktifin iç hukuka aktarılmasını sağladı. Alman hukukunda Direktife uygun olarak getirilen Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun getirdiği düzenlemenin hukukî niteliği tartışmalıdır. Ağırıklı görüş söz konusu düzenlemenin tehlike esasına dayandığını kabul etmektedir.¹⁶² Öte yandan, Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun getirdiği düzenlemeye ek olarak haksız fiil sorumluluğuna ilişkin BGB § 823 hükmünün de bulunur.¹⁶³ Alman hukukunda her iki sorumluluğun yarıştığı kabul edilmektedir.¹⁶⁴ Zira her iki düzenlemenin amacı da hatalı ürünlerden doğan zararın tazmin edilmesidir. Lakin Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun aksine BGB § 823 kusura dayanan ve uygulama alanı daha geniş bir sorumluluk düzenlemektedir.¹⁶⁵

İsviçre hukukunda Ürün Sorumluluğu Kanunu içerik açısından büyük ölçüde 85/374 sayılı Direktifin benimsenmesiyle ortaya çıktı. Direktifin yürürlüğe girmesiyle bir yandan tüketicinin korunmasının güçlendirilmesi, diğer yandan da çeşitli ulusal mevzuatların uyumlaştırılması ve böylece rekabetin bozulmasının önlenmesi amaçlandı.¹⁶⁶ Belirtmek gerekir ki, İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu, aksi belirtilmediği sürece ürün sorumluluğu davalarında Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağını ifade eder (PrHG Art. 11). Bu hükmü değerlendiren bir görüş,¹⁶⁷ zarar gören tarafın sözleşmeye, haksız fiil hükümlerine veya Ürün Sorumluluğu Kanunu'na dayanmakta serbest olduğunu belirtir. Diğer bir görüş¹⁶⁸ ise ürün sorumluluğu düzenlemeleri ile haksız fiil hükmü arasında bir yarışma

¹⁶² BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 683.

¹⁶³ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 284; MuKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 921, 1037; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 684; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 1 Rn. 13.

¹⁶⁴ NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 284; MuKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 921, 1037; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 684; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 1 Rn. 13. Her iki sorumluluk sisteminin farkları için bkz. BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 686.

¹⁶⁵ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 686. İçtihatlarla geliştirilen haksız fiil sorumluluğu (BGB § 823), zarar görene Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'ndan daha fazla koruma sağlamaktadır. Bkz. NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 284. NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 284; MuKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 921, 1037; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 684; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 1 Rn. 13.

¹⁶⁶ Pavataj, Rn. 123.

¹⁶⁷ Bkz. Hess, SHK PrHG Art. 11, Rn. 1.

¹⁶⁸ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28.

olmadığını dile getirir. Bu görüşe göre haksız fiil, Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun kapsamına girmeyen durumlar için uygulanabilir.

2. Organizasyon Sorumluluğuyla İlişkisi

Tarihsel süreç içerisinde hatalı ürün sebebiyle doğan sorumluluğun, haksız fiil esasına dayandırılmasının yarattığı kusur ve ispat sorunları, adam çalıştırmanın sorumluluğunu gündeme getirir (TBK m. 66/1).¹⁶⁹ Zira ürünün imalı sırasında meydana gelen hatalar, çalışanların fiilinden veya ihmalden kaynaklanabilir. Lakin üretim hataları, sadece bunlarla sınırlı değildir. Özellikle makinelerin, araç gereçlerin veya ham maddelerin yol açtığı ya da diğer bir organizasyon eksikliğinden kaynaklanan hatalar bulunabilir. Bu bakımdan, adam çalıştırmanın sorumluluğu, bu üretim hatalarını karşılamaya yetmez.¹⁷⁰ Gerçekten de Türk hukukunda Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu yürürlüğü öncesinde hatalı ürünler sebebiyle sorumluluk organizasyon sorumluluğu kapsamında değerlendirilmekteydi.¹⁷¹ Öyle ki, bu dönemde organizasyon sorumluluğu, hatalı ürünlerden doğan zararın giderilmesinde tek sorumluluk hükmü olarak görülürdü. Zira ürün, işletmenin faaliyetinden ve organizasyonundan elde edilir. Dolayısıyla ürünü bu faaliyetten ayrı tutmak mümkün değildir.¹⁷² İsviçre Borçlar Kanunu'nun 55. maddesine dayandırılan organizasyon sorumluluğu da tarihsel süreçte ürün sorumluluğu için en uygun hukukî dayanak haline geldi. Çünkü yaygın iş bölümü ve üretimin el işçiliğinden seri üretime geçmesiyle birlikte, sorumlu kişiyi belirlemek ve onu genel haksız fiil hükümlerine göre sorumlu tutmak pek mümkün değildir. Federal Mahkeme de kararlarında ürün sorumluluğu taleplerini organizasyon sorumluluğuna dayandırır. Bu yaklaşım kendi menfaati için başka birine iş yaptıran adam çalıştırmanın bunun sorumluluğunu da üstlenmesi gerektiği fikrine dayanır.¹⁷³

Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun yürürlüğü sonrasında organizasyon sorumluluğunun uygulanıp uygulanmayacağı farklı değerlendirmelere konu olmaktadır. Doktrinde bir görüş,¹⁷⁴ organizasyon sorumluluğunun, ürün sorumluluğunun kapsamına girmeyen zararlar için uygulanabileceğini ifade eder. Diğer bir görüş,¹⁷⁵ ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin organizasyon sorumluluğu hükmünün uygulamasını engellemeyeceğini belirtir. Buna göre ürün sorumluluğu ile organizasyondan doğan sorumluluk hükümleri yarış içerisinde somut olaya uygulanabilir. Ayrıca organizasyon sorumluluğu, Ürün Güvenliği ve Teknik

¹⁶⁹ Veysel Başpınar, "İlaç Üreticisinin Sorumluluğu", İlaç Hukuku: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi I. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 8-9 Mayıs 2009, s. 85-110, s. 93; Dönmez, s. 388; Akçura Karaman, s. 101.

¹⁷⁰ Dönmez, s. 389.

¹⁷¹ Antalya, s. 359; Ünlütepe, s. 340.

¹⁷² Ünlütepe, s. 340.

¹⁷³ Hess, SHK PrHG Teil 1, Rn. 95-96.

¹⁷⁴ Antalya, s. 362; Altay, s. 173.

¹⁷⁵ Ünlütepe, s. 340; Kanışlı, s. 1458.

Düzenlemeler Kanunu'nda yer alan ürün sorumluluğunun dışında üreticinin başvurabileceği en elverişli sorumluluk sebebidir.¹⁷⁶ Öte yandan, 85/374 sayılı Ürün Sorumluluğu Direktifi ve Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, diğer kanunlardaki tazminat sorumluluğuna ilişkin hükümlerin saklı olduğunu ifade etmektedir (Direktif m. 13 ve ÜGTDK m. 6/7). Bu sebeple, her iki düzenlemenin de taleplerin yarışmasını kabul ettiği söylenebilir.¹⁷⁷

Doktrinde yapılan değerlendirmeye göre ürün ve organizasyon sorumluluğu rejiminin farklı özellikleri vardır. Öyle ki, Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu lafzi olarak yorumlanarak ürün sorumluluğu, sadece uygunsuz ürünle sınırlı kabul edilirse zarar görenin organizasyon sorumluluğuna dayanması daha elverişlidir. Zira daha önce de belirtildiği üzere uygunsuzluk teknik düzenlemelere ve genel ürün güvenliği mevzuatına uygun olmamayı ifade eder (ÜGTDK m. 3/r). Teknik düzenlemeler ise asgari koşulları düzenlerler. Buna karşın, organizasyon yükümlülüğünden doğan sorumluluk, teknik düzenlemelere ve idari işlemlere indirgenemez. Burada kriter, yerine getirilmesi gereken özendir. Bu sebeple, organizasyona ilişkin tüm yenilik ve değişiklikler, özen sorumluluğu bağlamında dikkate alınır. Görüldüğü üzere her iki sorumluluk türünün ayrımının yapılması çoğu zaman zor olsa da iki sorumluluk da farklı sebeplere dayanır. Diğer bir yönden, üretici objektif özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat ederek organizasyon sorumluluğundan kurtulabilir. Ancak ürün sorumluluğundan kurtulamaz.¹⁷⁸ Bunun için Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda veya 85/374 sayılı Direktifte yer alan kurtuluş kanıtlarını yerine getirmelidir. (ÜGTDK m. 21 ve Direktif m. 7).

İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu daha önce de belirtildiği üzere aksine düzenleme olmadığı sürece hatalı ürünlerden doğan sorumluluğa, Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağını ifade etmektedir (PrHG Art. 11). Doktrinde bir görüş İsviçre hukukunda Ürün Sorumluluğu Kanunu'nu özel; organizasyon sorumluluğunun dayandığı OR Art. 55'i genel bir kanun olarak nitelendirir. Bu sebeple yarışma olmayacağını, İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun uygulanacağını ifade eder.¹⁷⁹ Ayrıca iki düzenleme, farklı başlangıç noktalarına sahiptir. Öyle ki, adam çalıştırmanın sorumluluğu temelinde organizasyon sorumluluğu özen yükümlülüğünü esas alır.¹⁸⁰ Öte yandan, İsviçre hukukunda Federal Mahkemenin adam çalıştırmanın sorumluluğunun uygulama alanını üretim hatalarını ve organizasyona özeni kapsayacak şekilde genişlettiği uygulamasının, İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun yürürlüğü sonrasında önemi kalmadığı da ifade edilmektedir (OR Art. 55).¹⁸¹ Diğer bir görüş ise İsviçre Federal Mahkemesi'nin söz konusu

¹⁷⁶ Ünlütepe, s. 340; Kamışlı, s. 1458. Organizasyon sorumluluğunun yeterli koruma sağlamadığı yönünde bkz. Okyar, s. 242 vd.

¹⁷⁷ Kamışlı, s. 1453.

¹⁷⁸ Keser, s. 287-288.

¹⁷⁹ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28; Kılınç, s. 251.

¹⁸⁰ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28.

¹⁸¹ Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28; Kılınç, s. 251.

uygulamasının, Kanuna göre daha fazla koruma sağladığını belirtir. Bu görüşe göre Ürün Sorumluluğu Kanunu dolaylı zararlar, gelişim riskleri ve etkisiz ürünler için koruma sağlamaz. Bu sebeple Mahkeme, önceki içtihadına bağlı kalmalıdır. Adil sonuçlara ancak önceki içtihatların devam ettirilmesiyle ulaşılabilir.¹⁸² Sonuç itibarıyla özel kanunun genel kanunu ilga edeceğine yönelik ilke (*lex specialis derogat legi generali*) burada uygulanmaz.¹⁸³ Bu bakımdan İsviçre hukuk doktrininde de organizasyon sorumluluğu ile ürün sorumluluğunun yarıştığı kabul edilmektedir.¹⁸⁴ Alman hukukunda da içtihatlarla geliştirilen haksız fiil sorumluluğunun (BGB § 823), zarar görene Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'ndan daha fazla koruma sağladığı ifade edilmektedir.¹⁸⁵

D. DEĞERLENDİRME VE KANAAT

Hatalı üretilen ürünlerden doğan sorumluluk, tarih süresince gerek mahkemelerce gerekse de doktrin tarafından farklı hukukî gerekçelere bağlandı. Türk ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin getirilmiş olması söz konusu tartışmaları büyük ölçüde sona erdirdi. Lakin halen daha üretim hatası, farklı yükümlülük ihlallerine dayanabilir ve ortaya çıkan zarar da çeşitli hukukî düzenlemelerin konusu olabilir. Bu durumda zarar görenin dilediği hukukî sebebe dayanma hakkının olup olmadığı ise değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Somut olayın özellikleri dikkate alındığında oluşan zararın tazmini için birden fazla sorumluluk sebebi gerçekleşmişse, sebeplerin yarışmasından bahsedilir. Türk Borçlar Kanunu, birden fazla sorumluluk sebebinin gerçekleştiği durumlarda hâkimin, zarar görenin aksini belirtmediği veya kanunda farklı bir düzenleme olmadığı taktirde zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayacak sorumluluk sebebine göre karar vermesi gerektiğini ifade eder (TBK m. 60). Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu m. 6/7; 85/374 sayılı Direktif m. 13; İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu m. 11'de benzer düzenlemeler ile diğer kanunlardaki sorumluluğa ilişkin hükümlerin saklı olduğunu belirtir. Görüldüğü üzere burada zarar gören her iki talepten kendisi için en elverişli olanı seçebilir. Böyle bir belirleme yapılmamışsa, hâkim zarar görenin lehine olanı seçmeli ve uygulamalıdır. Kanaatimizce de üretim hatasının birden fazla sorumluluk sebebini ortaya çıkarması halinde sebeplerin yarışmasından bahsedilmelidir. Zarar gören talebini, sorumluluk sebeplerinin şartlarına, içeriğine, zamanaşımına veya ispat koşullarına göre değerlendirebilir ve dilediğine dayanabilir. Öyle ki, burada ürün sorumluluğunun özel düzenleme olduğu bu nedenle diğer sorumluluk sebeplerini dışlayacağından bahsedilmemelidir. Aksi bir yaklaşım, somut olayın koşullarına göre zarar görenin daha iyi bir korumadan mahrum kalmasına yol açabilir. Zira ürün sorumluluğu düzenlemesi gerek Türk

¹⁸² Hess, SHK PrHG Art. 11, Rn. 9. Karş. Pavataj, Rn. 123; Waespi, s. 38.

¹⁸³ Waespi, s. 38.

¹⁸⁴ Pavataj, Rn. 123; Hess, SHK PrHG Art. 11, Rn. 10-11.

¹⁸⁵ BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 686; NK-BGB/ Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 284.

gerekse Alman veya İsviçre hukuklarında hatalı ürünlerden doğan tüm zararların tazmin edilmesini sağlamamakta bazı sorumlulukları dışlamaktadır. Öte yandan, organizasyon sorumluluğunun da diğer sorumluluk sebepleriyle kıyaslandığında zarar göreni hiç veya yeterince koruyamadığı durumlar söz konusu olabilir.

Organizasyon sorumluluğuyla kıyaslanacak ilk sorumluluk, üretim hatalarının tazmini amacıyla tarih süresince ilk karşımıza çıkan sözleşmeden doğan sorumluluktur. Belirtmek gerekir ki, üretim hatasından doğan bir zararın tazmini için sözleşmeden doğan sorumluluğa başvurmak yeterli koruma sağlamamaktadır. Zira günümüzde birçok katılımcının yer aldığı ve uzun dağıtım zincirlerinin bulunduğu seri üretimler yaygındır. Zarar görenin her zaman alıcı, satıcının ise üretici olması her zaman mümkün değildir. Buna rağmen, üreticinin hatalı ürünler sebebiyle sorumluluğuna gidebilmek içinse sözleşmenin bulunması gerekli değildir.¹⁸⁶ Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nun gerek genel kısmında yer alan borcun gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin (TBK m. 117 vd.) hükümlerin gerekse özel kısmında yer alan satış sözleşmesinin ayıplı ifasından doğan düzenlemelerin (TBK m. 219 vd.) amacı, sözleşmedeki dengeyi tekrar kurmaktır. Organizasyon ve ürün sorumluluğunda ise amaç, zarar gören üçüncü kişiler de dahil uğranılan zararın tazmin edilmesidir. Buna yol açan durum ise üreticinin sözleşmeyi ihlâl etmesi değildir. Hatalı ürünün piyasaya sürülerek zarar tehlikesi yaratılmasıdır.

Üreticinin üretim hatası haksız fiil teşkil etse dahi kusurunun bulunmadığı durumlarda haksız fiil sorumluluğuna başvurulamaz (TBK m. 49). Dolayısıyla, zarar tazmin edilemediği için zarar görene yeterli koruma sağlanamaz. Öte yandan, organizasyon sorumluluğu özen esasına dayanan bir sorumluluk iken haksız fiil sorumluluğu kusur temeline dayanır. Bu bakımdan doktrinde¹⁸⁷ de haklı olarak ifade edildiği üzere kusursuz sorumluluk ile kusur sorumluluğu arasında sebeplerin yarışmasından söz edilemez. Üretim hatası teşkil eden bir fiil, hem haksız fiil hem de organizasyon eksikliği teşkil ediyorsa, zarar görenin kusursuz sorumluluk olan organizasyon sorumluluğuna dayanması gerekir. Buna karşın, her ne kadar istisnai¹⁸⁸ olsa da üretim sürecinde çalışanın yer almadığı durumlarda organizasyon sorumluluğunun şartları oluşmaz. Zarar gören, dilerse üreticinin haksız fiil sorumluluğuna dayanabilir. Üreticinin hatalı üretime neden olan davranışının, aynı zamanda ürün sorumluluğuna yol açması halinde ise zarar gören yine kusursuz sorumluluk olan ürün sorumluluğuna başvurabilir. Üreticinin haksız fiil sorumluluğuna gidemez.

Hatalı bir ürünün sebep olduğu zararlar, ürün sorumluluğu ile organizasyon sorumluluğuna ilişkin hükümlerin çoğu kez kesişmesine ve taleplerin yarışmasına yol açar. Böylesi bir yarışma içinde zarar gören, hatalı ürün sebebiyle uğradığı zararın tazminini dilerse ürün (ÜGTDK m. 6) dilerse

¹⁸⁶ Yarg. 11. HD., E. 2020/5083 K. 2021/5398 T. 30.6.2021; Antalya BAM, 11. HD., T. 20.3.2023 E. 2021/1074 K. 2023/526 (lexpera); Yarg. 19. HD., E. 2014/8733 K. 2015/5518 T. 16.04.2015 (lexpera). (e.t.3.7.2024).

¹⁸⁷ Pavataj, Rn. 110; Kanişlı, s. 1453-1454.

¹⁸⁸ Pavataj, Rn. 110.

de organizasyon (TBK m. 66/3) sorumluluğu kapsamında talep edebilir. Bu bakımdan, organizasyon sorumluluğu, hatalı ürünler sebebiyle başvurulabilecek elverişli bir sorumluluk rejimidir. Lakin bazı durumlar bakımından yetersiz kalabilir. Zira üretici, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğuna dair kurtuluş kanıtı getirerek organizasyon sorumluluğundan kurtulabilir. Buna karşın, Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda yer alan sorumluluktan kurtulma imkânları sınırlıdır (ÜGTDK m. 21/2-3). Öyle ki, üretici ürünün hatalı olmaması için objektif olarak gerekli tüm özeni gösterdiğini ispat etse dahi sorumluluktan kurtulamaz.¹⁸⁹

Organizasyon sorumluluğu, üreticinin üretim sürecinin koordine edilmesindeki özeninin eksikliğine dayandığından bazı hatalar için bu sorumluluk rejimine başvurulamaz. Üretim kaçağı (*Ausreiser*) bunlardan ilkidir. Gerçekten de üretim kaçağı sebebiyle oluşan zararlarda üreticinin organizasyon sorumluluğu doğmaz.¹⁹⁰ Zira bu halde seri içerisindeki birkaç ürün, gerekli özen gösterilse ve işletme düzeni bir zarar doğmasını önlemeye elverişli şekilde kurulsada dahi engellenemeyecek teknik sorunlar sebebiyle hatalı oluşur. Öte yandan, üretim kaçağının oluşumunda kusur bulunmadığı için üreticinin haksız fiil sorumluluğuna gidilemez.¹⁹¹ Ancak üretim kaçakları, üreticinin ürün sorumluluğunu gündeme getirir.¹⁹² Hem 85/374 sayılı Direktif hem de Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu uyarınca herhangi bir özen eksikliği veya kusur olmayan bu hallerde üretici ortaya çıkan zarardan sorumlu olmaktadır. Bu bakımdan, üretim kaçakları için ürün sorumluluğuna başvurmak zararın tazmin edilmesini sağlar ve zarar göreni koruma altına alır.

Değerlendirilmesi gereken diğer bir hata, gelişim hatasıdır. Gelişim hataları üretim kaçağı gibi üreticinin kusuruna dayanmaz ve haksız fiil sorumluluğuna yol açmaz.¹⁹³ Çünkü üretici, bütün özeni gösterse dahi gelişim hatalarını fark edemez ve önleyemez. Öte yandan, gelişim riskleri sebebiyle üretici, ürün sorumluluğuna da tabi tutulamaz. Zira ürün sorumluluğu yalnızca ürünün piyasaya sürüldüğü tarihte var olan hataları kapsar.¹⁹⁴ Ayrıca doktrinde gelişim hatalarından dolayı organizasyon

¹⁸⁹ Kanışlı, s. 1459.

¹⁹⁰ Pavataj, Rn. 128; Arık, s. 38; Kibar, s. 211; Akçaal, s. 263; Özcan Büyüktanır/ Okyar Karaosmanoğlu, s. 174-175; Akçura Karaman, s. 172; Kanışlı, s. 1459.

¹⁹¹ Akçura Karaman, s. 174; BeckOGK/T. Voigt, BGB § 823 Rn. 657; BeckOK BGB/Förster, BGB § 823 Rn. 713; MüKoBGB/Wagner, BGB § 823 Rn. 1096; BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 48; Kırca, s. 109. Ancak söz konusu üretim hatası, makinelerin arıza yapması veya bakımlarının yapılmaması gibi üreticinin kusurlu olduğu bir sebebe dayanırsa aksi düşünülmelidir. Bu halde üreticinin kusuru vardır ve haksız fiil sorumluluğu da doğar. Bkz. Akçura Karaman, s. 172.

¹⁹² BeckOK BGB/Förster, ProdHaftG § 3 Rn. 33; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 48; Pavataj, Rn. 128; Okyar, s. 239; Kırca, s. 150.

¹⁹³ Akçura Karaman, s. 173. Aksi yönde bkz. Özcan Büyüktanır/ Okyar Karaosmanoğlu, s. 174-175.

¹⁹⁴ NK-BGB/Katzenmeier, BGB § 823 Rn. 311; Hess, SHK PrHG Art 4, Rn. 65; Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28.

sorumluluğunun doğmayacağı da ifade edilmektedir.¹⁹⁵ Buna karşın, üreticinin ortaya çıkan gelişim hatalarını izlemesi veya gerekli önlemleri alması önemlidir. Örneğin, Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'na göre piyasada olan hatalı ürünlerin geri çağırılması gerekir. Özellikle ürün, insan sağlığına zarar veremekteyse toplatılmalıdır (ÜGTDK m. 7/h).¹⁹⁶ Kanunen veya sözleşmeyle böyle bir yükümlülüğün öngörüldüğü durumlarda üretici, ürünü gözleme ve gerekirse geri çağırmaya ilişkin organizasyon sağlamalıdır. Aksi halde bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen üreticinin organizasyon sorumluluğu doğar.¹⁹⁷ Görüldüğü üzere gelişim hatalarının izlenmemesi ve gerekli önlemlerin alınmaması sebebiyle ortaya çıkan zarardan dolayı üreticinin organizasyon sorumluluğuna başvurmak zarar gören için daha lehe olabilir. Kanaatimizce de üreticinin, sorumluluğun doğmaması için tüm özeni gösterdiğini ve buna rağmen, mevcut teknolojik koşullar altında hatayı tespit edemediğini, ürünü izleyip zarara yol açmaması için gerekli önlemleri aldığını ispat etmesi gerekir. Örneğin, piyasaya arz edilen ürünün gelişim hatasına sahip olduğunu öğrenen üretici, ürünün piyasaya arzını durdurmalıdır.

Üretim hatası sebebiyle oluşan zararın tazmininde başvurulabilecek hukukî sebepler, zamanaşımı yönünden de incelenmelidir. Sözleşmeden doğan sorumlulukta zamanaşımı süresi on yıldır (TBK m. 146). Haksız fiilden doğan sorumlulukta ve organizasyon sorumluluğunda ise zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenilmesinden itibaren iki; herhâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle tazminat talebi zamanaşımına uğrar (TBK m. 72). Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda bu süre daha uzundur. Buna göre zarar gören, zararı ve sorumluyu öğrenmeden itibaren üç; her halükârda on yıl içinde üreticiye başvurmalıdır (ÜGTDK m. 6/6).

Üretim hatalarından doğan sorumlulukta yarışan sebeplerin seçiminde önem arz eden hususlardan bir diğeri ise ispattır. Sözleşmeden doğan sorumlulukta borçlu borcun gereği gibi ifa edilmemesinde kendisine kusurun isnat edilemeyeceğini ispat etmesi gerekir (TBK m. 112). Haksız fiil sorumluluğunda ise kanunen zarar gören zararını ve zarar verenin kusurunu ispat ile yükümlüdür (TBK m. 50). Ancak üretim hatalarının yol açtığı zararların haksız fiil ile tazmininde zarar görenin kusuru ispat etmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu sebeple uygulamada verilen mahkeme kararlarıyla ispat yükü ters çevrilir ve üreticinin kusuru olmadığını ispat etmesi aranır. Organizasyon sorumluluğunda ise zarar görenin zararı, adam çalıştıran üreticinin ise işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmelidir (TBK m. 66/3). Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'na göre zarar gören, zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmelidir (ÜGTDK m. 6/2).

¹⁹⁵ Akçaal, s. 263; Kibar, s. 211-212; Ünlütepe, s. 344; Kılınç, s. 251 vd.; Özcan Büyüktanır/ Okyar Karaosmanoğlu, s. 174-175. Adam çalıştırmanın sorumluluğunun doğmayacağı yönündeki görüş için bkz. Okyar Karaosmanoğlu, s. 234.

¹⁹⁶ Demir, s. 152; Türkmen, s. 277 dn. 115.

¹⁹⁷ Waespi, s. 39; Kibar, s. 211-212; Ünlütepe, s. 344; Demir, s. 152; Kılınç, s. 251 vd. Karş. Müller, CHK OR Art. 55, Rn. 28.

SONUÇ

Ürün sorumluluğu tarihi süreç içerisinde önce sözleşmeden doğan sorumluluğa ve kusurlu üreticinin haksız fiil sorumluluğuna dayandırılmıştır. Ardından üreticinin kusursuz sorumlu olması gerektiği ve bu sorumluluğun çalışanın fiilini de kapsayacağı ifade edilmiştir. Lakin bu yeterli görülmemiştir. Zira üretim süreci, malzeme, araç gereç, çalışan ve bunların bir araya getirilerek koordine edilmesinden oluşan bütün olay dizisini ifade eder. Dolayısıyla, üretim sürecinde yaşanan ve hataya yol açan bir aksaklık, pek tabii çalışanın fiilinin ötesine geçebilir. Organizasyonun yapılmasında özen gösterilmemiş olmasına da dayanabilir. Netice itibarıyla gerek doktrin gerekse de mahkemeler verdikleri kararlar ile üreticinin, üretim sürecini zarara yol açmayacak şekilde organize etmesinden bahsetmekte ve bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde sorumluluğunun doğacağını ifade etmektedir. Zira özellikle üretim sürecinde ortaya çıkan hataların başlıca sebebi organizasyonun iyi yapılmamasıdır.

Organizasyon sorumluluğu, ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemenin bulunmadığı dönemde zarar gören kullanıcı veya üçüncü kişilerin menfaatlerini korumak için tercih edilen elverişli bir hukukî sebep olsa da mülga Borçlar Kanunu'muzda veya mehzaz İsviçre Borçlar Kanunu'nda yasal bir düzenlemesi bulunmamaktadır. Aksine o dönem Mahkeme kararlarında ve doktrinde varlığı kabul edilmektedir. İsviçre OR 2020 Tasarısı ve Türk Borçlar Kanunu (m. 66) ise adam çalıştırmanın organizasyon sorumluluğunu içerir. Hukukumuz bakımından adam çalıştıran üretici, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmedikçe oluşan zararı gidermekle yükümlüdür (TBK m. 66/3). İşletme sahibi olan üretici, elverişli ve özenli bir organizasyon kurmaması sebebiyle ortaya çıkan üretim hatalarından sorumludur. Sorumluluktan kurtulabilmek için çalışana seçerken, talimat verirken veya denetlerken özen gösterdiğini ispatlamalıdır. Ayrıca üretici, ham maddenin, araç gereç ve makinelerin, üretim yönteminin amaca uygun, yeterli sayıda ve elverişli olduğu ispat edilmelidir. Öte yandan, ürünlerin hatalı üretilmemesi adına somut olayın gerektirdiği organizasyonu kurarak tüm özeni gösterdiğini de ortaya koymalıdır.

Üreticinin tayin ettiği veya hukuk düzeni tarafından belirlenen kurallara aykırı üretilen üründen doğan zarar, birden fazla hukukî kurumun uygulama alanına girebilir. Bu halde de zarar görenin hangi hukukî sebebe dayanabileceği belirlenmelidir. Öyle ki, üreticinin kasıt veya ihmâl ile ayıplı ham madde veya bakımı yapılmamış makineyle ürettiği hatalı ürünü kullanıcıya satması ve bir zarar doğması ihtimal dahilindedir. Bu halde üreticinin sözleşmeden doğan sorumluluğu, kusur esasına dayanan haksız fiil sorumluluğu, organizasyon sorumluluğu ve nihayetinde ürün sorumluluğu gündeme gelebilir. Kanaatimizce burada özel düzenleme olması sebebiyle doğrudan ürün sorumluluğunun uygulanacağını söylemek mümkün değildir. Ayıplı ürün sebebiyle bozulan dengeyi tekrar sağlamayı, sözleşme menfaatini tekrar kurmayı amaçlayan sözleşmeden doğan sorumluluk, zarar gören üçüncü kişileri korumaktan uzaktır. Kusur esasına dayanan ve genel düzenleme olan haksız fiil sorumluluğu bir kenara bırakılırsa zarar görenin dilerse ürün sorumluluğuna dilerse de organizasyon

sorumluluğuna başvurması mümkün olmalıdır. Zira taleplerin yarışması ilkesi bunu gerektirir (TBK m. 60). Buna göre zarar gören, birden fazla sorumluluk sebebinin gerçekleştiği durumlarda hatanın türü, talebin şartları, zamanaşımı ve ispat koşullarını göz önünde bulundurarak kendisine en iyi giderim imkânı sağlayacak sorumluluk sebebini seçebilmelidir. Böylesi bir seçimin zarar gören tarafından yapılmaması halindeyse hâkim, zarar görene en iyi giderim sağlayacak hukukî sebebi uygulamalıdır (TBK m. 60).

KAYNAKÇA

Akcaal M, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde İlaç Üreticisinin Hukukî Sorumluluğu”, 2012/3, Ankara Barosu Dergisi, s. 253-290.

Akçura Karaman T, Üreticinin Ayıplı Ürünün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, İstanbul, 2008.

Altay S, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m. 66/3)”, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul, Legal, 2012, s. 161-175.

Antalya G, Marmara Hukuk Yorumu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt: V/1, 2, Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2019.

Arık D, Avrupa Ürün Sorumluluğu Direktifi İle Karşılaştırmalı Olarak 7223 Sayılı Ürün Güvenliği Teknik Düzenlemeler Kanunu Uyarınca Ürün Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Atamer M Y/ Kurtulan Güner G, “Ürün Güvenliği Ve Teknik Düzenlemeler Kanunu İle İmalatçının Sorumluluğu Konusu Türk Hukuku Açısından Çözölmüş Müdür?”, S. 70 (2) 2021, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 543-588.

Aydos O S, Ürün Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

Baş S, “7223 Sayılı Kanun Kapsamında Ürün Sorumluluğu Kavramına Genel Bir Bakış”, Y.13, S.52, Ekim 2022, TAAD, s. 349-382.

Başpınar V, “İlaç Üreticisinin Sorumluluğu”, İlaç Hukuku: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi I. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 8-9 Mayıs 2009, s. 85-110.

Büyüksağış E/ Öz K, “Tıbbi Ürünlerin Yol Açtığı Zarardan Sorumluluk: Karşılaştırmalı ve Eleştirel Bir Yaklaşım”, Aralık 2016, S. 8, Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 157-198.

Dauner-Lieb B/ Langen W, Nomos Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch: Schuldrecht, 4. Auflage 2021. (NK-BGB/ Bölüm Yazarı)

Demir R, 7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) Açısından Yapay Zekâ İmalatçısının Ürün Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.

Dönmez Ü, “Türk Ve Alman İlaç Hukukunda Hatalı Üretilen İlaçtan Doğan Sorumluluk Ve Özel Sorumluluk Hâlleri”, C.7, S.1, Y.2016, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 381-406.

Eren F/ Dönmez Ü, Eren Şerhi Türk Borçlar Kanunu Şerhi, C. 2, 2023.

Fischer W/ Böhme A/ Gähwiler F, OR Kommentar Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht, OFK - Orell Fussli Kommentar, 4. aktualisierte und überarbeitete Auflage, 2023.

Gsell B/ Krüger W/ Lorenz S/ Reymann C (GesamtHrsg), beck-online.GROSSKOMMENTAR, 2024. (BeckOGK/ Bölüm Yazarı)

Havutçu A, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Kasım 2005.

Habersack M, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7 Schuldrecht – Besonderer Teil IV §§ 705–853, 9. Auflage 2024. (MüKoBGB/Bölüm Yazarı)

Hau W/ Poseck R (Hrsg), BeckOK BGB, 70. Edition, 2024. (BeckOK BGB/ Bölüm Yazarı)

Hess H-J, Produktheftpflichtgesetz (PrHG) Bundesgesetz über die Produktheftpflicht vom 18. Juni 1993, SHK - Stämpfli Handkommentar, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage, 2016.

Kanırlı E, “Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) Uyarınca Üreticinin Sorumluluğu”, S. 78 (3), İstanbul Hukuk Mecmuası, s. 1413-1468.

Kara Kılıçarslan S, Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (Adam Çalıştırmanın Çalışanın Davranışlarından ve İşletmenin Organizasyonundan Dolayı Sorumluluğu), 2017.

Karashahin Y A, “Ürün Güvenliği Ve Teknik Düzenlemeler Kanunu’nda Yer Alan Ürün Sorumluluğu Kuralları İle Ürün Güvenliği Kurallarının İlişkisi”, S. 72 (3) 2023, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 1389-1425.

Keser Y, Ürün Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Kırca Ç, Ürün Sorumluluğu, BATİDER, Ankara, 2007.

Kılınç A N, Adam Çalıştırmanın Organizasyon Sorumluluğu, Temmuz, 2018.

Kibar A F, Hatalı Tıbbi Cihazdan Doğan Hukuki Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

Kullmann H J, Produkthaftung für Verkehrsmittel Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes, NZV 2002, s. 1-10.

Müller C, Obligationenrecht - Allgemeine Bestimmungen - Art. 1-183 OR, CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 4. Auflage, 2023.

Okyar D, Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (TBK m. 66), On İki Levha Yayıncılık, 2022.

Öz T, “Üreticinin Sorumluluğu”, Y.6, C.6, S.2, Temmuz 2007, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 7-18.

Özcan Büyüktanır B G/ Okyar Karaosmanoğlu D, “Endikasyon Dışı (Off-Label) İlaç Kullanımından Doğan Zararlardan İlaç Üreticisinin Ve Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, C.8, S.1, Y.2017, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 153-198.

Özcan Büyüktanır B G/ Okyar D, “Otonom Yapay Zekâ Sistemlerinden Kaynaklanan Zararlar Bakımından Üretici Gelişim Riski Savunması İleri Sürebilir Mi?” C. 18, S. 217, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Kasım-Aralık 2023, s. 1195-1217.

Pavataj B, Die deliktischen Organisationspflichten Ein Beitrag zum Befreiungsbeweis des Geschäftsherrn nach Art. 55 OR, SGRW - St. Galler Schriften zur Rechtswissenschaft Band/Nr. 50, Dike Verlag AG, 2022.

Säcker F J/ Rixecker R/ Oetker H/ Limperg B, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7, Buch 2. Recht der Schuldverhältnisse, 9. Auflage 2024. (Kısaca: MüKoBGB/ Bölüm Yazarı, ProdHaftG)

Waespi O, Organisationshaftung Risiko und Unsorgfalt bei der Geschäftsherrenhaftung, ASR- Abhandlungen zum Schweizerischen Recht Band/Nr. 700, Stämpfli Verlag AG, 2005.

Türkmen A, “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Organizasyon Sorumluluğu (TBK m. 66/III)”, C. LXX, S. 2, 2012, ÜHFM s. 257-284.

Ünlütepe M, Organizasyon Sorumluluğu, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Ünal A/ Kalkan A, “Türk Hukukunda Ürün Sorumluluğu Üzerine Olan Ve Olması Gereken Hukuka Dair Genel Düşünceler”, Y.11, S. 39, Temmuz 2019, TAAD, s. 45-82.